

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

Факультет гуманітарних наук

Кафедра літературознавства імені Володимира Моренця

Магістерська робота

Освітньо-науковий ступінь – магістр

на тему: «**МОТИВНО-ОБРАЗНИЙ АНАЛІЗ НОВЕЛ МИКОЛИ
ХВИЛЬОВОГО**»

Виконала: студентка 2-го року
навчання спеціальності - 035.01
Філологія (українська мова та
література);

Освітньо-наукової програми: *Теорія,
історія літератури та
компаративістика*

Комар Уляна Андріївна

Керівник: Пашко О. В.,
кандидат філологічних наук, старший
викладач

Рецензент: Пелешенко Н.І., к.філол.н.

Магістерська робота захищена

з оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____

«_____» _____ 2023р.

Київ – 2023

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ І. Новели М. Хвильового 1921-1923 рр.: загальна характеристика.....	7
Розділ ІІ. МОТИВИ БОРОТЬБИ ТА СМЕРТІ.....	24
2.1 Мотив боротьби.....	24
2.2 Мотив смерті.....	26
Розділ ІІІ. ХУДОЖНІ ОБРАЗИ.....	34
2.1 Кольорові образи.....	34
2.2 Образи станів природи.....	39
Висновки	43
Список використаних джерел.....	48

Вступ

Літературні тексти поділяються за великою кількістю критеріїв. За жанром, тематикою, мовою написання, історичним періодом. Одним із найважливіших критеріїв поділу текстів є поділ за жанрами. Виділяють прозові, поетичні та драматичні жанри. Серед прозових жанрів, залежно від розміру, можна назвати романи, повісті, оповідання, новели. Незалежно від розміру, кожен літературний текст може свій сюжет, персонажів, виражальні засоби, проблематику. Усі ці речі роблять кожен текст особливим. Цікаво розглянути художні образи, які можна використати у тексті. Вони можуть допомагати поширювати та розказувати текст, або прикрашати його. Чим меншим є текст, тим детальніше слід обирати художні образи, щоб підкреслити особливості ідеї. Особливо цікаво дослідити художні образи на прикладі малих текстів, наприклад новел. У новелах часто присутній непередбачуваний сюжет, для здійснення якого потрібно використати певні художні образи. У новелі можуть бути порушені будь-які проблеми та теми. Українська література має велику традицію написання новел. Серед відомих новелістів можна назвати Василя Стефаника, Богдана Лепкого, Михайла Коцюбинського, Юрія Липу, Григорія Косинку, Ольгу Кобилянську, Марка Вовчка, Миколу Хвильового. Жанр новел є популярним і актуальним і для сучасних читачів. Окрім письменників попередніх століть у жанрі новели творять і сучасні митці, зокрема Юрко Іздрик, Євгенія Кононенко, Олександр Михед та інші.

Особливо цікаво поглянути на новелістичний доробок Миколи Хвильового. Хвильовий - харківський інтелектуал ХХ століття, був активним громадським діячем у першій половині століття. Попри коротке життя, доробок Хвильового вражає. Він писав публіцистичні та художні тексти. Його памфлети та статті відомі дотепер завдяки гаслу “Геть від Москви! Дайош психологічну Європу!” сформованого на основі одного з них. Літературна діяльність Хвильового не обмежувалась одним жанром. Він успішно писав поезію та прозу. Видав збірки поезії “Молодість” у 1921, “Досвітні симфонії” у 1922. Серед прозових жанрів, Хвильовий також має широкий багаж. Це роман “Вальдшнепи”

(1927), повість “Повість про санаторійну зону” (1924), численні оповідання та новели. Його збірка “Сині етюди”, видана у 1923 році, була першим виданням новел Миколи Хвильового та здобула багато прихильних відгуків і досі має популярність серед читачів.

Отже, **актуальність роботи** «Мотивно-образний аналіз новел Миколи Хвильового» полягає у потребі детальніше дослідити арсенал його художніх образів та мотивів.

Мета роботи – дослідити мотиви та образи у новелах Миколи Хвильового (1921-1923).

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- виділити основні мотиви та художні образи, які буде досліджено у роботі;
- проаналізувати новели Миколи Хвильового (1921-1923), віднайти мотиви та образи;
- визначити, за допомогою яких художніх образів у новелах присутні обрані мотиви;
- класифікувати кольорові образи та визначити домінантні кольори у художній картині світу М. Хвильового;
- виявити домінантні погодні образи;
- визначити, які стани природи відповідають певним сюжетним перипетіям.

Об'єктом дослідження є новели Миколи Хвильового 1921 – 1923: «Вступна новела» (1927), «Життя» (1922), «Колонії. Вілли» (1923), «Редактор Карк» (1923), «Кіт у чоботях» (1922), «Юрко» (1922), «На глухій шляху» (1923), «Солонський яр» (1923), «Шляхетне гніздо» (1923), «Синій листопад» (1923), «Чумаківська комуна» (1923), «Бараки, що за містом» (1923), «Кімната ч.2 (1922), «Легенда» (1923), «Дорога й ластівка» (1923), «Арабески» (1927), «Елегія» (1924), «Заулок» (1923), «Силуети» (1923), «На озера» (1926).

Предметом дослідження - мотиви та образи у новелах Миколи Хвильового.

У роботі використано такі методи дослідження: описовий метод, компаративний метод, зіставний метод, мотивний аналіз.

Творчість Миколи Хвильового досліджують у лінгвістичному та літературному аспекті. Серед мовознавців можна назвати Н. Дрюк, Г. Вакуленко, Р. Панову. Серед літературознавчих інтерпретацій творчості Хвильового варто згадати набагато більше імен. Ю. Безхутрий детально вивчає деталі творчого методу письменника. Цією ж темою цікавляться Ю. Ковалів, Ю. Цеков. Модерністські та імпресіоністичні риси досліджують М. Жулинська, В. Агєєва, С. Журба, В. Мельник, Т. Гундарова, Р. Мовчан. Також ми залучасмо до аналізу критичну рецепцію творчості Хвильового вченими 1920-х рр. (О. Білецький, О. Дорошкевич). Важливий етап вивчення творчості М. Хвильового пов'язаний з Ю. Лавріненком. Біографічні дослідження роблять В. Брюховецький, Л. Плющ, В. Панченко, Ю. Шерех та М. Шкандрій займаються публіцистичною творчістю Хвильового.

Поняття «мотив» попри те, що є одним із основних у літературі, не має чіткого однозначного визначення і є дискусійним. Багато для дослідження поняття «мотив» зробили О. Веселовський, В. Пропп, В. Шкловський. Порівняння точок зору різних дослідників зробила Кушнірова Т. Вона зазначає, що «мотив – активний, повторюваний формально-смісловий компонент художнього тексту» [17, 9]. Проаналізувавши ідеї найпоширеніших праць щодо визначення поняття «мотив», вона робить висновок, що «можна визначити мотив у літературі як формально-змістовну одиницю, що є складником фабули і рушієм сюжету, засобом розкриття характеру і вираженням ідейного задуму митця» [17, 10].

Іншим дискусійним поняттям є «художній образ». Він є одним із центральних понять поетики. Одним із його дослідників був Олександр Потебня. Його праці аналізувала Удяк Г. У своїй статті вона стверджує, що образ це: «елемент художнього мислення» [35, 148]. Дослідниця Пітерська О. зазначає, що «специфікою літературно-художнього образу є концентрація в ньому суттєвих для автора спостережень, переживань, оцінок, оскільки уява художника, його

філософські й естетичні погляди зумовлюють психологічний стимул для творчості та моделюють своєрідну концепцію художнього простору» [28, 51].

Робота містить вступ, три розділи, висновки та список використаної літератури. У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, сформульовано об'єкт, предмет, мету та завдання роботи і визначено методи дослідження. У першому розділі подано загальну характеристику новел М. Хвильового 1921-1923 рр. У другому розділі визначено та проаналізовано мотиви боротьби та смерті, названі художні образи, за допомогою яких ці мотиви проявляються в тексті новел. У третьому розділі класифіковано кольорові образи, що вживаються у новелах, вказано, які предмети та поняття вони позначають, надано кожному кольору певне загальне смислове навантаження, проаналізовані описи природи та стани погоди, визначено сукупний образ кожної пори року. У висновках описані результати проведеного дослідження, що фіксують досягнення сформульованої мети та завдань.

Розділ I

Новели М. Хвильового 1921-1923 рр.: загальна характеристика

У нашій роботі ми зосередилися на новелах Хвильового, написаних в 1921-1923 рр., більшість із них увійшли у збірку «Сині етюди» [3, 35]. «Вступна новела» (1927) важлива як яскравий зразок новаторської новели, адже вона, з одного боку, зберігає усі жанрові характеристики новели (коротка форма, наявність поворотного пункту в сюжеті, несподівана кінцівка, портретна та пейзажна лапідарність), з другого боку, виконує «рамочну функцію» для формування окремої збірки новел. Сюжет новели можна назвати автобіографічним. Бачимо різних авторів Харкова, чуємо розмови із його друзями та суперниками. Мова йде від першої особи, що ще більше підкреслює реальність подій. Однак ще з першого речення ми занурюємося у певну нереальність, казковість цього світу. Таке враження дає певний погодний простір: *«"Березіль" давав ілюзію екзотичної зливи. А сьогодні над Харковом зупинились табуни південних хмар і йде справжній тропічний дощ — густий, запашний і надзвичайно теплий»* [38, 120]. Тепла, тропічна злива у Харкові наче переконує, що всі описані події, хоч і схожі на справжній світ, але є вигаданими, казково-мрійними. Така атмосфера тримається протягом усієї новели. Цей дощ наче відгороджує героїв новели від усього світу. Залишаються лише вони, кафе та палка суперечка. Хвильовий не показує у цій новелі великого обширу кольорів. Єдина згадка тут – це “синьоокі фіалки”, які він понесе на “на могилу комунара”. Здавалось би, злива повинна охолоджувати та бадьорити, але ця є задушливою, жаркою. Вона заколисує, додає ліни та спокою, ховає автора та його персонажів від світу, залишає самими. Також синій колір фіалок асоціюється зі спокоєм, тугою та меланхолією, що дуже підходить усій атмосфері новели.

Новела «Життя» (1922) показує своїх героїв також влітку. Однак Оксана, головна героїня новели, селянка, і вся оповідь ведеться у селі. Оксана закохана – і щасливою, є і природа. Спочатку вона лагідна, тепла, тиха. Потім, коли

стосунки між Оксаною і її комуністом Мишком розвивалися, мінялась і природа: «У липні **ночі були душні, із степів дзвонило** — неясно, із невідомих химерних дзвонів» [38, 127]. Блаженна нічна тиша перетворилась на невідомий дзвін. Коли ж Оксану залишили одну, разом із нею сумував і світ: «Потім **пішли дощі і зелина зажурилась**» [38, 128]. Звуки стали уже відомим, це були похоронні дзвони: «**Похоронні дзвони** заповнювали річку — голу, сиротливу, осінню, заповнювали її глибіню» [38, 128]. Після мокрої осені прийшла байдужа, порожня і чорна зима: «Зими не було, й знову **було мокро й осінньо**» [38, 128]. Колористика новели «Життя» дуже чітка. Синій – колір мрій, щастя та ночі. Він з'являється коли Оксана щаслива або згадує про своє літнє щастя: «в оселях сутеніє, розливаються цебра **синяви**» [38, 129], «І знову, як крізь сон, **солодкі ночі й зорі в синім мареві**» [38, 127]. Чорний і сірий - кольори небезпеки, туги та горя: «Ліси були нудні й жорстокі, **чорні, як смерть, вишкірялись навіть**» [38, 128], «**Сіріло, й дощу не було**» [38, 129]. Білий – колір, яким Оксана наділяє свого коханого комуніста Мишка «брала його **біленьку руку й гладила нею свій живіт**» [38, 129]. Також наприкінці кінці новели з'являється червоний колір – колір потяга.

Важливим звуковим супроводом новели є дзвін. Спочатку літній, щасливий, потім невідомий, далекий, пізніше тужний, похоронний і нарешті «Недалеко **прокричав паровик, показалося червоне око**» [38, 130]. Окрім звуків, у «Житті» чуємо і пісні. Їх співають дівчата в селі. Сороміцькі пісню співає Гандзя, більш досвідчена у сексуальному житті подруга Оксани: «Гандзя булькала у воді ногами, спідницю заковувала й співала:

Маруся отруїлась,

В больничной дом везуть» [38, 125]. Ця пісня наче є застереженням майбутнього Оксани, але в цьому моменті це лише безтурботні веселощі молодих дівчат. Інші пісні передають складне політичне становище в селі:

«І чути було ще тоскний заспів:

Не за Леніна, не за Троцького...

А в другім кінці співали:

*Чий я козак, звуся Воля,
Українець з Гуляй-Поля.
Гей шумуй, моє вино,
Йде за правдою Махно!»* [38, 126].

Ці дві різні пісні говорять про теперішнє політичне становище, де владу мають комуністи. А друга нагадує про зовсім недалеке минуле, коли на цій же території буяла воля та анархізм. Пісні розповідають протилежні історії: давляче, чуже правління комуністів із великих міст та живе, вільне, дике буття за батька Махна, коли вся влада і воля належали місцевим селянам.

На думку літературознавця Юрія Безхутрого, «Складна атмосфера життя українського села під час громадянської війни, його настроїв, у яких переплелися різні інтереси й цілі, від обивательсько-житейських до політико-соціальних, передається промовистими деталями, зокрема, тими ж інтертекстуальними цитатами, передусім уривками із народних і квазінародних пісень. Вони йдуть одна за одною, кожна по-своєму характеризуючи то поступову втрату національної ідентичності, то актуальну політичну ситуацію, то анархічну сутність селянства» [3, 35].

«Колонії. Вілли» (1923) інша новела зі збірки. Вона розповідає про життя людей поза містом, у своєму обмеженому просторі. Дія новели відбувається влітку. Хвильовий не часто згадує тут погоду природи, але відомо, що сонячні легкі літні дні є непорушними, іноді *«Набігає хмара літня, пахне дощем. Кричать галки, над деревами літаючи — перед громовицею...»* [38, 132]. Однак це омана, бо *«...громовиця не прийшла — пройшла. В лісі було тихо, між дерев ходив місяць і крапав срібне масло в гущавину»* [38, 133]. Зміни погоди приходять лише із настанням осені, тоді у віллах та колоніях стає холодно і порожньо.

У цій новелі є багато героїв, чия характеристика доповнена піснями. Наприклад, комуніст Гіль, що *«Господарською частиною завідує (...) ходить і співає: "Ми сміло в бой пайдьом за власть советов"..."* [38, 131]. Його пісня – військовий марш ще царської армії. Пізніше пісня була перероблена кілька разів, під потреби різних воюючих політичних сил. Очевидно, Гіль співає радянський

варіант: «Смело мы в бой пойдём / За власть Советов / И как один умрём / В борьбе за это». Цікаво, що існує і український варіант пісні: «Ми сміло в бій підем за Україну / І голови складемо за Землю Рідну. / Ми сміло в бій підем за Русь Святу / І як один проллєм кров молодую» (пісня включена в дискографію Олега Скрипки “Дух не вмирає, дух не згаса... (Пісні Барикад)” за 2005 рік з приміткою “Пісня Київської Юнацької Школи 1918 р.”).

Інша персонажка новели, що співає пісню – стара діва Павлина Анфісівна: «Павлина Анфісівна, як заходить сонце, іде до ставка, до купальні, роздягається, оглядає тіло й зітхає. **Співає з натхненням: "Місяченьку блідолиций, за хмари швидше ти б сховавсь"**» [38, 131]. Це українська пісня про минуле кохання, як чудово підходить старій неодруженій жінці. Пісні тут виконуються не лише людьми: «Ставок думав золоту пісню: **"Ой пряду, пряду"**... — Леонтович» [38, 135]. Ця авторська пісня розказує про складну долю одруженої дівчини. Основний мотив – втома від важкої роботи і бажання заснути. Така ідея дуже підходить ставку восени, коли природа засинає.

Новела «Редактор Карк» (1923) завдяки прямим звертанням до читача стає текстом-грою, який постійно відводить погляд від сюжету назовні. На наявність експресіоністичних деталей новелу «Редактор Карк досліджує Ленська С. У статті «Елементи експресіоністичного стилю в малій прозі Миколи Хвильового». На думку дослідниці одним із таких елементів є: «Гротесковість, що пронизує весь текст твору, виявляється в пейзажі, діалогах» [21, 107].

Однак у цій новелі чітко простежуються і декілька інших образів: це постійний і різноманітний шум, що чує редактор Карк, це туман – природний та штучний, який завжди оповиває місто, іноді виникає вогонь: «**Дим...** Подумав, що над Україною завжди був дим, і вся вона задимилась у повстаннях, задимилась у муках, **огонь ішов** десь у землю, тільки на Дінці спокійно думали й упирались у небо димарі. І був **огонь**, і теж — велика велетенська сила, фатальна, тільки від варязьких гостей вона не йшла» [38, 139]. Також часто Хвильовий зображає дощ та синь – переважно в описі неба. Вона буває страшною, далекою та самотньою синьою глибиною, а буває мрійливою

блакиттю чи синявою: «Йшла **синя ніч**» [38, 138], «І дивився Карк на небо: там **голуба безодня**, там кінчається життя, а **стени України теж голубі** — асоціація з небом» [38, 138], «Не знаю, я дивлюся вгору — **там синьо і нічого не видно, а я щось знаю**» [38, 153].

Кольористика новели не дуже яскрава, крім синього часто виникає сірий колір: «в той ранок, у холодний, і **дні йшли сірі, сірі** — мабуть, того холодний» [38, 136], «Дивився на той стіл, де лежав бравнінг, і **було сіро**, як у 1905 чи в 1906 році» [38, 140], «До великодніх свят **було сіро**, холодно, першого (паски святили) **заясніло, весело, тепло**. І другого. **Потім знову дощі**» [38, 146].

Сірий тут - це байдужість, штучність, а також колір міста. Але є і протилежна барва – зелена. Вона нагадує про життя та простір поза містом: «**Жевріло блакиттю**. На північ йшли води — **дощ**. На заході сонце в **зелених усмішках**: за міськими левадами **вже зеленіло** — теж йшло, і мріялось сонцем, за сонцем на Американський материк, тому — там океан, там **велично й синьо**» [38, 137], «**Зазеленіли міські садки**» [38, 147].

«Редактор Карк» має дуже одноманітні погодні умови. Це практично постійні дощі. Пори дня більш різноманітні, найчастіше зображено ранок, вечір чи ніч: «на фоні **вечорового повітря** електричні лампочки **тьмяно-рожеві**» [38, 137-138], «Що за **світла ніч**, а на душі темно: нема простору» [38, 139], «**Виходило світло, виходило темно**, і йшла за обрій, щоб більше не повернутися. Шуміли трамваї» [38, 145].

У новелі «Кіт у чоботях» (1922) такі основні кольори: синій із різними відтінками і значеннями: «як **неньчина рука з синьою жилкою**» [38, 155], «І сьогодні, коли голубине небо, коли **вітер стиха лоскоче** мою скроню, в моїй душі **васильковий сум**» [38, 155]. Основна емоція, яку передає синій колір тут – це сум. Також часто у новелі можна побачити зображення зеленого кольору. Зелений зазвичай є кольором життя та молодості. У «Коті в чоботях» йому додається значення недосвідченості, юності: «**колір "хакі"** — **це ж зелений**, а вся революція стукає, дзвенить, плужить, утрамбовує по ярках, по бур'янах, біля шахти — де колір "хакі"» [38, 155-156], «революція знає одну гармонію

фарб: червіньковий з кольором "хакі"» [38, 156]. Це значить кров і молодість, життя і недосвідченість. Революція та боротьба лягає на плечі юнаків, які змушені проливати свою завзяту, зелену кров.

У новелі присутні певні пісні, які несуть своє смислове навантаження. Сама новела названа піснею, гітарною поемою. *«Д'ех, яблучко, куда котішся, / Попадьош до Краснова — не воротішся. / І раптом: / Ой на горі та женці жнуть. / — ...Ей, ви, хохли! Чого завили?» [38, 158].*

Тут відкрита конфронтація російської та української пісні. Російська — пісня-частушка, популярна серед матросів, має безліч варіантів, де загалом прославляється червона влада чи комуністи і засуджуються вороги. У вибраному уривку йдеться про донського козака, противника радянської влади. А українську козацьку похідну пісню названо тужливою та панихидною: *«А вот ефтог хахол — паняхіда: как завоя про поля аль про дєвчину — тякай!» [38, 158].* Однак варто зазначити, що ця пісня ніколи не була похоронною, це похідний козацький марш. У різних новелах Хвильовий використовує цитати із цієї пісні.

Дія у першій частині новели відбувається взимку, коли оповідач ще не відкриває деталей історії товариша Жучка, і знаходить її дивною та холодною: *«І тихо в мовчанці стоять снігові станції» [38, 157], «Довго білі широкі поля» [38, 158], «Хуртовина, морози, станції з заметеними дзвонами, зрідка туга на дріт» [38, 160].* Сніг, зима - це ознака завмирання, практичної смерті природи. Однак після цього заціпеніння почалося: *«літо, степове літо» [38, 161].* Товариш Жучок змінилась, із зажури та зимового заціпеніння перейшла у щось нове, живіше, має свою посаду, до виконання якої ретельно докладає зусиль. Однак ця зміна лише зовнішня, оповідач скоро дізнається жахливу і страшну таємницю Товариша Жучка. Цей епізод вводиться і зі зміною погоди: *«...Було зоряно, а потім стало темно — пройшли хмари ..Побігла мжичка. Мжичило, мжичило, і чогось було сумно тоді» [38, 165].*

У новелі «Юрко» (1922) події відбуваються на заводі. Дуже часто описана ніч: *«Уночі над заводом темно й недосяжно думає небо. Провисається на небо*

золото золотого шлаку» [38, 167], *«Блимали червневі зоряниці — це зорі»* [38, 172].

Ніч – темний, але мирний та щасливий час. Усі сплять та мріють. Натомість на самому заводі, все що його оточує збоажено негативно, присутнє погане відчуття: *«Болото закумкало ніч. Де болото? То — жаби»* [38, 170]. Болото – це місце, що засмоктує, брудне, мокре, холодне і неприємне, схоже на стан душі Юрка. У той же час інша героїня Наталка має щось хороше і сильне: *«Наталка дивиться синьо, так буває не часто, так дивляться не всі»* [38, 168]. Синій колір тут, як і зазвичай у Хвильового, колір мрій, майбутнього, внутрішньої сили. Він присутній у Наталки.

Інші кольори новели - сірий, жовтий та вогняний: *«Заводський паркан перстеніє мармурове: сіверко, димно, похмуро. Вийдеш за ворота — жовтява безпорядність ланів»* [38, 169]. Жовтий колір – це байдужість, апатія, і в той же час безмежність та спокій. *«Крізь щілини проточувались огняні язики, бурхотала біла курява нагартованого кубла»* [38, 171]. Огнений колір, сам вогонь – ознака пристрасті, як мж людьми так і до роботи.

Новела «На глухім шляху» (1923) оповідає історію Наталки. За допомогою пісні, Хвильовий порівнює свою Наталку із персонажем Івана Котляревського: *«Співала: — А я дівчина Наталка, а зовуть мене Полтавка...»* [38, 178]. Наталка – бійка, весела, ще щаслива дівчина. Головну героїню Хвильового теж звати Наталка, вона також кохає чоловіка. Вони теж кохали один одного і коханий цієї Наталі теж пішов від неї в якийсь момент у світ. Але її кохання не повернулось, тож вона знайшла і залишилась із іншим чоловіком, на ім'я Нестор. Розповідь у новелі починається взимку, коли *«Мороз коле скло, мережить скло»* [38, 175]. У такий **холодний час** героїня пригадує своє минуле, свою **осінь**: *«Стояв вересень. Стояли блакитні далекі простори. Тоді обрій цвів гарячими маками, і облітали пелюстки, і обгортали мозок»* [38, 177]. Осінь тут тепла, вона є згадкою про минуле, найкраще літо. Однак реальність не така тепла: *«А вранці в садках шуміла діамантова паморозь»* [38, 178]. Герої уже не молоді, їхні найкращі роки, їхні солодкі літа пролетіли: *«День за днем, рік за роком — у*

вічність...» [38, 179], тому і в новелі переважно морозна зима, момент старості і смерті. *«Далекий орій димиться. Темний вітер, сіверко. Білий вітер. Замело доріжки, вовчі стежки, заячі сліди. Повстали замети, набії. За сараєм іржала, вила і рожала замети ніч»* [38, 179], *«...Уранці підвівся багряний диск холодного сонця. І стояв чатинник, як бабусина казка. Стояв по груди в снігу. На вітах горіли червінці»* [38, 179].

У «Солонському Яру» (1923) постійно виникає образ темряви: «Темрява лісу постає як ознака простору, в якому відбуваються події. З другого боку, ліс і темнота натякають на соціопсихологічний стан, в якому перебувають герої новели з їхньою жорстокістю, нехтуванням людським життям, мстивістю, дійсно дикунськими, стихійно-анархічними життєвими принципами. Йдеться, врешті, про духовну темноту, в якій існує частина українського суспільства» [3, 54].

Ця темрява – це сам давній ліс: *«В селі пахтить дубовим молодняком, стоїть над яром — селом, а нижче в провалля поплентались струнки й темні явори, і тільки за десять верстов виринають, щоб мовчазно відійти на захід, на південь»* [38, 180]. Яр, ліс великий, мовчазний і страшний, архаїчний і незалежний. Однак навіть ця темрява піддається вогню боротьби та повстань, ліс горить: *«Удень над селом сковзається клапоть перламутрових хмар, а вночі хмари зникають за проваллям, тоді Солонський Яр горить огняницями — і ліс, і село, і небо. Тоді горить, чарує папороть»* [38, 180], *«Сонце давно вже гримало над лісом, але тут його не було. Тут ніколи не було сонця й завжди стояла тінь»* [38, 183]. Ліс - це чужа, заборонена територія, навіть сонцю не дозволено тут бути, лише темрява і тиша панують у Солонському Яру.

Цей образ лісу і одного села протиставляється іншому. Порівняння видно через різні образи. Наприклад, через окремі запахи. Це запах лісу, і запах села: *«..Пахло дубовим молодняком»* [38, 186]. Ліс має свій запах, він пахне молодими деревами, новою боротьбою, новим життям. Натомість у селі, у волосній раді *«У кімнаті смердить архівним папером»* [38, 182]. Це застояний запах старості, скорої смерті, немічності. Також різними є і звуки у цих місцях. Солонський яр тихий та спокійний, мовчазний як і ліс навкруги: *«Савко сподівався, що біля*

дворів буде метушня, але **по вуличках нікого не видно було: і яр, і ліс, і село — усе ховалося в зеленій тиші**» [38, 183]. А Млинки - дуже світле, гамірне село: *«У Млинках гомонів базар. Декілька осілих тутешніх циганчат сіпали коней за хвости й вигукували, як двісті літ тому. Бігали, лопотіли перекупки»* [38, 184].

Боротьба цих образів відбувається через образ вогню. Він присутній як і в Солонському Яру, так і в селі Млинки. Цим образом і закінчується новела: *«На заході жевріло (конало) небо. Десь горіли бур'яни під огнем польового повітря. Поле горіло бур'янами»* [38, 187]. Розв'язка історії дуже яскрава: усе палає, небо жевріє, як вогонь, що затихає. Самі жителі Солонського Яру є цим вогнем: *«Зловтішними огняницями горіли в голохвастівців очі»* [38, 188], *«А потім двоє одійшли вбік, підійшли до хати й пустили два червоні півні»* [38, 129], *«...А глибокої ночі із злизаного пожегом краю посунулись натовпи людей до голохвастівців. ...Тієї ж ночі величезна заграва пожежі стояла над Солонським Яром. І знову на далеких гонах горіли огнем сухого повітря запашині бур'яни, і гостро пахло дубовим молодняком»* [38, 188]. Вогнем новела і закінчується, боротьба триває. Однак ще чути запах молодих дубів, тобто це ще не кінець, ростуть нові покоління, що прагнутимуть крові.

Новела «Шляхетне гніздо» (1923) розказує історію одного роду, які з часом втрачають свої землі. У новелі присутній мотив зоряної ночі: *«Уночі розсипаються зорі і зникають у Папуцячій лісі»* [38, 201]. Зоряні ночі – моменти щастя, мрій, того що вже минуло для цієї сім'ї. Цей мотив зникає надалі: *«Над селом місяць, над селом голубі голуби»* [38, 205]. Під кінець новели нічне небо вже не зоряне, смуток заповнив життя героїв. На небі світить лише місяць. Він одинак на небі, як і герої у своїх думках та почуттях.

Дєдушка вже старий, він майже не належить цьому світові. Про це натякає сонце, яке супроводжує старого діда, голови роду: *«Ходить дєдушка по кварталах, сторожує дєдушка, а сонце ллється на його патріяршу голову, і сміється сонце»* [38, 202]. Сонце - це ознака безтурботності, тепла і життя. Воно ще не довго буде доступне для дєдушки. На зміну йому прийде щось нове: *«Свіжий вітрець дмухає на дєдушчине сиве волосся. (...) Ходить по соснах*

ранковий вітер, вибігає із сосен ранковий вітер і летить на поле до гречки» [38, 205]. Персонажів зустрічає молодий вітер – вісник змін, і вони неминучі, молоді та завзяті.

У новелі «Синій листопад» (1923) дуже чіткі звукові та запахові образи. Це образи смерті: глухе забивання цвяхів: «*У стіну глухо входили цвяхи*» [38, 206] та запах соснових гілок: «*Все так пахло сосною*» [38, 207].

У новелі часто присутні вітри з моря. «*З моря джигітували солоні вітри*» [38, 206]. Солоний вітер, море одразу асоціюються із відпочинком, теплом, літом. Однак у новелі такі образи трактуються інакше. Ці вітри чужі і далекі, як спогади. Герої перебувають у зовсім іншому просторі, морські вітри не приносять ніяких приємних спогадів, адже реальність героїв це холод, віддаленість. «*Будемо слухати солоні вітри, коли мовчазно йде на схід синій листопад*» [38, 206]. Це значить, що мрії і життя інших недоступні для Марії та Вадима, хоч вони може і хотіли б їх, однак обрали щось інше, і повинні жити із цим вибором, маючи змогу лише слухати відгомони чужих життів завдяки вітру. Поруч із образом моря виникає і образ верхів'я гір. Це дві протилежності, які могли б бути реальними для героїв. Щасливе спільне життя “біля моря” чи блакитна мрія на вершечках гір. «*...На заході було море. Звичайно, його сюди не чути, але воно почувалось. Почували це Марія й Вадим. Море завжди нагадує мільйони років*» [38, 208], «*Так, це було на Кавказі, на Північній, недалеко узгір'їв. А вдень бачили сині верхів'я Ельбрусу. Іноді верхів'я бігли в тумани*» [38, 208]. Однак Вадим та Марія далекі як і від щасливих життів інших (західне море), так і від своєї далекої мрії (верхів'я гір).

Наближення смерті Вадима приходить і зміна в погоді: «*На світанку шостого листопада вдарив мороз*» [38, 213]. Мороз – це сама смерть, яка і так уже стоїть на порозі.

Також очевидний є основний колір новели, який виведений у назву. Синій листопад, і сама новела теж синя: сумна, мовчазна, холодна: «*Над станицею мовчали недосяжні голубі верхів'я. Дрижали зорі й сполохано перебігали до небокраю, до гірського масиву*» [38, 210], «*Іще проходив невідомий синій*

листопад» [38, 214]. Недосяжні голубі верхів'я – це далекі, мрії яких прагнув Вадим та Марія, однак вони так і залишилась нездійсненими та жорстоко далекими і холодними. У цій новелі синій колір – колір холоду, розпачу, тиші.

Новела «Чумаківська комуна» (1923) розказує про будні однієї радянської комуни. Кольорова гама новели така: білий ясний та спокійний день та синя, грізна і небезпечна гроза: *«Рожеві ранкові сурми біліють. Іде день і біла музика дня. Традиційний соловей замовк. Над монастирем сонце»* [38, 222], *«...Із сходу надходить синя гроза»* [38, 225].

Оповідь в новелі починається взимку, але це зима, що несе силу та надію на скорий початок життя: *«Іноді сонце заверещить золотом, тоді на мозок спадає гаптований серпанок»* [38, 220]. Потім настає весна, коли свіжі починання, коли буяє життя і все наповнюється завзяттям: *«А над містом мчить, як революція, молода весна»* [38, 223]. А закінчується вона знову взимку, коли все завмирає та помирає. Однаково відчувається природа та жителі комуни: *«Прийшла зима. ...Мороз бадьорий, мов молода кропива, кріпкий, як спирт. ...Уночі пішов перший сніг — посивіли вулиці»* [38, 230].

Пора новели «Бараки, що за містом» (1923) - це осінь: *«Тиха осіння ніч, коли темно, як сажка, а десть запізнився невідомий птах вилетіти на південь»* [38, 240]. Дощ, мжичка, мряка – основні погодні образи: *«Замжичило дрібно й холодно»* [38, 242], *«Розсипається небесний дріб по даху і співають ринви одноманітну пісню в переливах легкого дзвону»* [38, 240]. Місто у новелі перебуває у німецькій окупації. Більшість людей втратили волю до боротьби, здатність мріяти: *«Ходять по городу каски, суворо дивиться голуба одіж. Не голубіють дні»* [38, 241]. Герої вже звикли до буденності. Тому у них навіть дні не голубіють. Зате голубими людьми тут названо німецьких окупантів: *«Ну, а від заводських воріт сунувся натовп голубих людей»* [38, 249].

Також у новелі яскраво присутній мотив смерті. Окрім іншого, він вводиться за допомогою запаху, який прямо належить померлим: *«Чи не здається вам, що ми вже давно в бараках, де труповий дух?»* [38, 242],

«*Душить труповий дух*» [38, 243], «*Смерділо трупами*» [38, 248], «*Глибокої ночі піде сюди важкий труповий дух*» [38, 251].

Новела «Кімната ч. 2» (1922) розповідає історії Вівді. Вівдя - загублена душа, що шукає себе. Вона не є в партії, але ходить на всі партійні збори, вона не є віруючою, але любить зустрічатися із євангелісткою бабою Горпиною. Вона живе із Максом, який її кохає, але хоче Волоського, якому вона байдужа.

Для ілюстрації своїх думок цю новелу у статті «Сакральне як топос діалогу раннього та зрілого модернізму: Іван Франко та Микола Хвильовий» використовує Узунколєва А. Вона називає становище та поведінку Вівді сакральною. Однак через політичні та історичні чинники напруженість цієї сакральності зміщена. Замість Бога Вівдя молиться та поклоняється новим ідеалам та реліквіям: книжкам К. Маркса. Узунколєва пояснює, що «Письменник підкреслює, що в той час, коли у людини забрали традиційні сакральні цінності, вона прагне обожнювати інші. Однак альтернативні об'єкти поклоніння, що висувались у суспільстві 20-х років ХХ ст., не були універсальними: стверджуючись, вони й заперечувались водночас, що у творчості того ж М. Хвильового досягалося взаємодією серйозного підходу до них та іронічного. Та, незважаючи на це, нові цінності залишалися вагомим елементом духовного життя людей означеного періоду» [36, 706].

Вівдя є невизначеною, вже не такою, як попередні покоління людей, але ще й не цілковито інакшою. Такою ж незрозумілою і чужою, як і власне життя, для Вівді є і погода навкруги. Це зима, білосніжні замети, танці сніжинок, холод: «*А у вікно заглядав клптик сірого неба*» [38, 265], «*Але в цей день дмухав з півночі гострий вітер. Дерев нашошили на сонце, а на покрівлі будки сиротливо виглядав сніг*» [38, 271], «*...А в вікно знову бились сніжинки. Сніжинки...*» [38, 272].

У новелі «Легенда» (1923) повстання порівнюється із початком весни. Адже весна теж постає зі сну, повстає проти зими і всіма своїми живими силами намагається побороти спокій, холод і тьму: «*Зашуміло в зелених гаях, загримало, загуло. Прокинулася ріка, подумала світанком та й розлилася —*

широко-широко на великі **блакитні гони**. Та й побрели по коліна у воді **тумани** — **зажурені, похилі**» [38, 129], «...Ішла повінь... **Летіла буря...**» [38, 277].

У новелі присутні кольорові образи. Це синій та червоний кольори: «А у вікно зазирає **молодик червоний**, з лісу підводився» [38, 278]. Червоний молодик, кривавий місяць це і про молодих комуністів, що прийшли до хати Станьки і про незвичайну погодні аномалію. «Один крок — і **ми в голубій країні**, не буде кроку — знову безодня, темна, слизька, як жаба...» [38, 280]. Знову виринає голубий колір. Тут він нагадує бажану мрію ідеального світу.

У новелі використано пісні. Пісня молодиць, що згадується Хвильовим: «Ой, **зажурюся, запечалюся, піду в садок зелений — розвеселюся**» [38, 279]. Це побутова пісня про розваги молодих дівчат та хлопців у садку. На противагу цій веселій пісні у новелі йдеться про молодицю, що сама вирішила віддатися червоним повстанцям, але не для веселощів, а задля революції. Іншу пісню виконують чоловіки повстанці: «**І заспівав один повстанець тихенько, зажурно, наче вода виходить із заводу в Дніпро: — Ой, Морозе-Морозенку, ти славний козаче...**» [38, 282]. Це дума про Морозенка, якого закатували турки, через його любов до України і сили волі та боротьби. У «Легенді» герої вже готуються до своєї загибелі, хоч і не знають про це. За ними, як і за Морозенком, буде плакати багато людей: «**краяни (де верби на ставок похилилися), чабани й байстрюки**» [38, 279].

Час доби у новелі теж дуже обережно підібраний. Легенда — це щось нереальне, майже вигадане, казкове і дивне, як сон. А сни ми бачимо вночі, коли спимо. Тож і дія новели дуже часто відбувається вночі чи ввечері: «**Гей, гей! Була тоді темна ніч, як далеке-далеке минуле!**» [38, 282], «**І виблискували ворожі багнети, а за майданом умирало сонце**» [38, 283], «...Тоді вже **вмирала й вечірня зоря, і тихо було на майдані, тільки шаблюки іноді цокотіли та здалека гудів ліс**» [38, 283].

У «Дорозі й Ластівці» (1923) легко зрозуміти про яку пору року йдеться: «**Мабуть, скоро зажовтіє листя, і в небо засумує старий дуб**» [38, 297]. Це рання осінь, коли листя на деревах ще не почало жовтіти. У частині із Ластівкою

є й пануюча стихія – гроза. «...*На краєвиді купчаться хмари, збираються на вечір*» [38, 298]. Купчаться хмари, отже ніч буде темною, беззоряною, не мрійливою. «*По далекій дорозі пішла широка тінь. Проходили розпатлані хмари і погасили сонце*» [38, 298]. Ці хмари-думи такі сильні, що навіть затуляють, гасять саме сонце – джерело життя. «*Раптом повіяв вітер. І закрутило, зашуміло в деревах. Був грім — то прийшла літня пахуча громовиця. Зірвало її, і помчалась вона на темну просторінь. ...А потім зашумів дощ*» [38, 299]. Ця нічна гроза дуже жива, вона воює, бореться, так само, як і ластівка в квартирі: «...*А за вікном носився вітер, скиглили дерева, тривожно кричали гудки. Тільки ніч сміялась тихо, темно і лукаво*» [38, 299].

«*Вже ночі не було. Пройшла громовиця, пройшов дощ. Підводилось сонце. Пахло сонцем, пахло життям*» [38, 300]. Надворі відшуміла нічно гроза, якщо ніч – час мрій, то така гроза – однозначно жах, страшний нічний сон. Він намагається показати всю свою силу поки її має, поки не прийшло сонце і не забрало його владу.

Описи природи у новелі «Арабески» (1927) подаються як частина спогаду. Природа вплітається у діалоги та слова персонажів, вона як частина новели, як окремий герой. Є протиставлення міста і природи.

Природа бунтує усіма можливими її способами: «*Гримить повінь. Над рікою важкі весняні хмари*» [38, 301], «*Ніч. Весна. Гримить повінь. І тікають мутні води в невідому даль*» [38, 302], «...*А сьогодні вітри насідають із півночі. Цілий день шаленіє хуртовина, і ростуть на дорозі замети. Іде грудень*» [38, 304], «*Стояли похмурі хмари, і десь традиційно глухо билось і грало з берегами сіре туманне море*» [38, 313], «*Міцнішає вітер. Вітер із моря*» [38, 316].

У цей же час в житті людей усе навпаки спокійніше: «*Але більш за все мені подобаються ті весняні дні, коли потоки ласкавого сонця заливають усі кімнати моєї установи, коли з мого імпазантного будинку падає весняна "капель", (...) За моїм вікном грає голубе небо*» [38, 305]. Голубе небо тут згадується лише тоді, коли герой у своєму кабінеті описує свої щасливі дні

життя. *«Десь,— очевидно, гомонять жайворонки; десь, очевидно, такий простір, така легкокрила даль, що я не можу не мріяти. З мого імпульсивного будинку летить весняна "капель"»* [38, 313]. *«...Уранці прийшла весна. І цілий день тануть сніги. Біжать по дорогах потоки, і чути: десь хрюнуть коні. Стоїть таке неможливе небо, нібито воно тільки-но народилось»* [38, 307], *«Учора опівночі, коли за городом урочисто скликав гудок нічну зміну, над костюлом із західного боку повис теплий туман»* [38, 308], *«Це тобі, моє синє, вечірнє місто з легенд Шехерезади. Це ж з тобою я розмовляв по заході сонця, коли треба було найти слово»* [38, 318]. Люди переживають часи, коли вони мають змогу мріяти, хоч частіше лише під час сну.

В «Елегії» (1924) йде розповідь про сумне життя одного газетяра. *«...А прийшов він восени, коли було прозоро, коли за кварталами пахли гречки...»* [38, 292]. У цьому випадку осінь – час початку, а не кінця. Осінь для газетяра була прозорою, ясною, ще дуже сильно нагадувала літо. *«І тоді було як мигдальні потоки під ударом весняного весла. Це був голубиний заспів до тієї синьої пісні, ім'я якій — життя»* [38, 292]. На це також натякає опис вітру та неба, теж тут присутній синій колір, що означає легкість, життя, мрії. Однак у новелі є і інше значення синього: *«Акації розцвітали, коли в тихім степовім городку потоки мріяли про голубі пісні, про голубу журу і схвильовано бігли до срібних вод забутої ріки Лівобережжя...»* [38, 293]. Голуба жура це вже щось сумне, однак легке, як спогад про сум, а не сам сум. *«І от в одну тривожно-радісну ніч, коли весняні вечорові сутінки пливли над Зеленим Озером»* [38, 296]. У газетяра все відбувається навпаки. Зима пройшла, надходить весна, що несе життя і початок. Але газетяр уже старий, для нього немає ні життя, ні початку. Тому він повинен піти цієї ясної, тривожно-радісної пори, як і все старе, щоб дати дорогу чомусь новому.

У новелі «Заулок» (1923) є чіткі основні кольори: сивий, срібний, сріблястий. Вони не темні, і не світлі. Це радше якась ніякість, невизначеність, байдужість. *«Високо текли потоки сумних хмар. Із стріхи одноманітно падала крапля на камінь. Ішла глибока сіра осінь по сірих заулках республіки»* [38, 291],

«З сіверких левад **бреде осінь**. На заулочок навідає **сивий присмерк**. Але на сході починається день. На багні вдарив дзвін — **глухо й вогко**» [38, 284], «Іще була **легенька й срібляста тривога**» [38, 287]. Оповідь починається восени, а закінчується аж ранньою осінню: «**Ішла жура осінньої чвири**. Над міськими болотами **шкульгали дощі** — **холодні й нудні**» [38, 285]. Погода цієї осені ніяка: чвирия, мжичка, дощ, сірість дуже прибільшує байдужість інших людей. «**А зараз у мені осінь**. **Ідуть дощі, бредуть похилі отари хмар**» [38, 287]. Потім настане зима, однак жодного полегшення вона не принесе: «**Вітер вдирався в сіни, крутив дим і виносив його у вогку осінь**. У вікно зазірало меланхолійне небо. **Падало листя за вікном**. **Скоро приїде біла зима...**» [38, 288]. Зима - це теж пора меланхолії, невизначеності та смутку, пора завмирання і смерті, небуття. «**...З півночі летів сіверковий вітер**. **Передають: за містом випав вогкий сніг і запорошило дороги**. **Над містом струмкують хмарні потоки**» [38, 289].

Новела «Силуети» (1924) оповідає про чотирьох персонажів-друзів. Стефан і Дема друзі, ознак протилежно різні. Стефан прагне спокою та сірості, а Дему як художника вони лякають, злять та паралізують, одноманітність і повторюваність йому критично ворожі. У новелі є «буремні» епізоди: «**Дзвін, грюк, рев** заповнили кожний заулочок. **Над городом нависли велетні південно-західних хмар**» [38, 195], «**Гори важких мовчазних хмар стоять мовчазно над покрівлями**» [38, 195]. Однак після такої погоднії природи приходить весна зі своїм теплом та щастям: «**Тоді йшла весна**. **Зачалась дико, божевільне, надзвичайно — пожарами**. **З далеких курганів республіки на лоні сизої безвісти палахтіли заграви, а потім небо тануло і по вулицях проходив сторожкий, запашний шум**. **Ночі клекотіли, кипіли й зачаровано блукали по кварталах**» [38, 194], «**Небо співало блакитну весняну пісню**. **Радість так лоскотала, що прямо — чорт!**» [38, 190]. Тут також є блакитний колір, який повинен надавати радісного, мрійливого образу. Також у ньому згадано пісню. Це знову козацьке «Ой на горі жінці жнуть», яке Хвильовий використав в декількох новелах: «**Це не від Луки, а від повстання**. **З нього одна глава на мотив: «гей, долиною, гей, широкою козаки йдуть»**» [38, 199].

У новелі «На озера» (1926) показано літо. Сам сюжет є повільним та вдумливим. Він дещо нагадує «Intermezzo» Михайла Коцюбинського. Герой також їде за місто в пошуках відпочинку: *«Я забуваю сіреньке життя сіреньких болів і турбот і пізнаю інший солодкий світ»* [38, 232]. Але герой Хвильового не просто блукає полями, він також мисливець. Однак вбивство птахів не заважає йому насолоджуватися чудовими краєвидами та загоювати свою душу. Полювання нагадує герою свою буремну молодість: *«...Коли твій човен покинув осоння й захлюпотів під парасолями старої лапастої верби (верба самотньо маячить серед глухої дичавини комишів), тоді ти помічаєш раптом, що небо ніколи не буває **таке хрустально-голубе**, як у серпні. І саме в цей момент життя запахне вранішнім запахом і ти думаєш: чи не повертається буря твоєї молодості?»* [38, 231]. Ці чудесні літні моменти пробуджують його душу та розум для спогадів. У новелі є і звичний голубий колір неба, що говорить про щастя та мрії. *«Так уклонись же цьому **хрустально-голубому небу**, що зробило **бурю** в твоїй душі і хоч на мить вивело на загублені доріжки твоєї юности»* [38, 231]. Також у новелі використана народна пісня, яку Хвильовий часто вставляє в свої тексти: *«Бабуся раптом заспівала. Вона заспівала своїм старечим голосом: **Ой на горі та женці жнуть, А попід горою, попід зеленою козаки йдуть...**»* [38, 235].

Розділ II

Мотиви боротьби та смерті

2.1 Мотив боротьби

У новелах Миколи Хвильового часто висвітлені схожі проблеми чи подібний сюжет. Через це у них можна визначити повторювані мотиви. Одним із таких мотивів є мотив боротьби. Багато подій у новелах відбувається у містах, часто зображена рання осінь: «Усі ці звукові образи, як бачимо, пов'язані із процесами творення, будівництва, боротьби. Гомінливе місто будить творчу енергію, бурхлива весняна ріка виступає аналогією до оновлення світу, гул по далеких селах символізує події революції» [3, 22]. Таким чином, можна зрозуміти, що місця та обставини у творах самі спонукають до висвітлення боротьби.

У творчості Хвильового легко можна запримітити його замилювання боротьбою. Багато текстів описують різні види політичної боротьби періоду становлення комуністичної влади («Життя», «Кіт у чоботях»). Чимало його персонажів були членами партії (Товариш Жучок, жителі «Чумаківської комуні»), належали до ЧК (Мар'яна із «Заулку») чи брали участь у повстаннях і революції (Стенька із «Легенди», герої із «Солонського Яру»). Тож мотив боротьби яскраво виражений у його новелах. Боротьба триває для героїв «Бараки, що за містом». Для них мотив втілений у повстанській боротьбі із загарбниками. Проти радянської влади борються жителі Солонського Яру з однойменної новели, а за неї на боці червоних повстанців бореться Стенька-юнак із «Легенди».

Дуже часто ця боротьба є тлом для розгортання подій. Так, у «Житті» історія кохання Оксани є основною сюжетною лінією, а боротьба її коханого комуніста Мишка є лише частина історії. Для Юрка із новели «Юрко» боротьба вже закінчилась, тепер він працює на заводі. Однак його душа рветься знову

відчутти вибухи, його кров нуртує для звершень: «...**досі почуваю гармати, досі бачу барикади**. Клянусь, що комуніст. Я не винесу цієї тиші. Припустім, я не пішов на завод. Ну? Я завідував би райрибою. Ти розумієш — райрибою! А може, райсіллю? Ха! Чого мене не пускають за кордон? Я ладен робити замах на самого Пуанкаре. **Я родився для вибухів...** А на заводі я теж не можу — тут треба марудної праці, а я не можу. **Я досі почуваю гармати**» [38, 174].

У «Синьому листопаді» та «На глухім шляху» боротьба персонажів або вже в минулому, або не була їхньою, а лише частково торкнулась. Наприклад, Олекса, коханий Наталки, героїні «На глухім шляху» пішов на революцію і не повернувся: «Він: — Наталочко! **Я йду туди, до них!** — Іди, милий. **Він пішов і не вернувся: не вертаються — хто в бунт**» [38, 178]. У «Синьому листопаді» революція вже закінчилась: «женицини революції пішли плодити дітей» [38, 206]. Тож Марія повинна знайти собі нову мету і завдання – загірну комуну та Вадима.

У деяких новелах, наприклад «Бараки, що за містом», «Легенда», «Солонський Яр», «Життя» боротьба ще у розпалі, герої долучаються до неї або в підпіллі, або опосередковано, на боці комуністів чи на боці їхніх ворогів.

Рідко коли у новелах йдеться про пряме фізичне протистояння. Такі епізоди є лише у «Легенді» та «Солонському Яру», де описуються сутички ворожих груп: «...А потім раптово **вибухнули постріли. Зататакали кулемети** — то оточили повстанців вороги. **І зійшлися тоді дві сили:** одна сила юнакова, а друга — вовча... Довго-довго не здавалися повстанці. Та тільки перемогла вовча сила: перебили повстанців» [38, 283], «Але в цей момент **гримнув випал**, і далеко пішла грізна луна. Коні рвонулись і кинулись з лісу. Засвистів вітер. **Гримнув ще один випал**, і зашумів ліс від цокоту копит: за млинчанами летіла погоня з голохвастівців» [38, 187].

Підсилюють мотив боротьби і різні художні образи, зокрема стани природи та погоди: *«Дим... Подумав, що над Україною завжди був дим, і вся вона задимилась у повстаннях, задимилась у муках, **огонь ішов** десь у землю, тільки на Дінці спокійно думали й упирались у небо димарі»* [38, 139], *«Але в цей день **дмухав з півночі гострий вітер**»* [38, 271], *«Гримить повінь. Над рікою **важкі весняні хмари**»* [38, 304]. Отже, погода, яка найкраще підходить боротьбі за Хвильовим є сильним вітром, пожежами, громом.

У новелах також можна визначити кольори боротьби. У новелі «Кіт у чоботях» Микола Хвильовий сам називає їх: *«революція знає одну гармонію фарб: **червільковий з кольором "хакі"**»* [38, 156]. Однак у інших новелах переважає колір вогню. Він не завжди названий, а лише позначений палахкотінням чи блиском сонця. Також часто фігурує червоний, як колір крові та колір радянської комуністичної влади: *«...Уранці підвівся **багряний диск холодного сонця**»* [38, 179], *«З далеких курганів республіки на лоні сизої безвісти **палахтіли заграви**»* [38, 194], *«А у вікно зазирає **молодик червоний**, з лісу підводився»* [38, 278].

2.2 Мотив смерті

Окрім боротьби за владу у новелах також присутня боротьба за життя. З неї можна виокремити мотив смерті та боротьбу зі смертю. Мотив смерті доволі поширений у новелах Хвильового. Зі смертю бореться Ластівка із «Дороги й ластівки», проти смерті виступає Дедушка із «Шляхетного гнізда». У цих випадках смерть можна назвати одним із персонажів творів.

Ластівка програє смерті. Її історія подана паралельно із описом бурі, яка шумує надворі. Як і в бурі, боротьба ластівки має свій початок, розвиток та

кульмінацію. Із початком грози в домі з'являється ластівка: *«Раптом повіяв вітер. І закрутило, зашуміло в деревах (...) Влетіла»* [38, 299]. *«...А за вікном носився вітер, скиглили дерева, тривожно кричали гудки (...). А потім ще довго носилась по кімнаті»* [38, 299-300]. *«Тоді в дощ заскиглили дерева, потім у дощ засміялись дерева (...). Нарешті — вдарилась вона в срібну жирандолю і впала на оксамитовий турецький килим»* [38, 300]. У цій новелі ластівка - уособлення самого життя, що б'ється, літає, шукає виходу. Воно маленьке та слабке, але надто вперте, щоб просто здатися. Натомість буря як сама смерть - могутня та нездоланна. Попри усі потуги Ластівки-життя, в кінці перемагає буря-смерть: *«А за вікном стояла ніч і тихо, темно і лукаво усміхалась»* [38, 300]. Однак життя, як і смерть вічне та безперервне, тож після цієї фатальної для когось поразки, все знову починається з початку: *«Вже ночі не було. Пройшла громовиця, пройшов дощ. Підводилось сонце. Пахло сонцем, пахло життям»* [38, 300].

У новелі «Шляхетне гніздо» смерть лише ходить поруч, однак нікого не забирає. Дедушка, голова сім'ї Папуців дуже старий. Він розуміє своє становище, він уже далекий від теперішнього життя, він не звикає до нових правил, за якими тепер треба жити: *«Дедушка ніяк не міг звикнути: як громадський? (...) Тоді він зовсім не розумів: як це? з мого лісу?»* [38, 202]. Однак він знає, що його час майже прийшов. Дедушка не тримається за життя, а радше насолоджується тим, що йому залишилось. Його смерть чекає на нього, бо теж розуміє неминучість їхньої зустрічі. Однак фінал новели окрім смерті старого Дедушки також вказує на владу молодого життя: *«Свіжий вітерець дмухає на дедушчине сиве волосся (...) Скоро-скоро одійде у вічність і не буде дедушки на землі»* [38, 205].

У новелі «Бараки, що за містом» сам герой виступає на боці смерті. Він жадає смерті і піддається цьому бажанню. Для втілення мрії Мазій прикривається ідеями про партизанську боротьбу. Однак його думки значно глибші: завдати смерті, відчувати, як це відібрати у когось життя він прагне незалежно від ненависті до загарбників чи бажання підтримати рядянську владу: *«До ями потягнемо. Треба хоч одного живого зарити»* [38, 247]. Мазій сам

обирає жертву і сам забирає її життя. Він є втіленням смерті. Однак реальність швидко наздоганяє його. Той, хто вчинив злочин, повинен від такого ж злочину загинути. Тож Мазія знаходять і як покарання вирішують закопати його живцем. Спільник Мазія, Юхим, лякається такого приговору, він пробує втекти і помирає від кулі. Однак Мазію цікава смерть, тож *«Мазій подивився безоднями в туман і поліз у яму»* [38, 251].

Жорстока, насильницька смерть показана і в інших новелах Миколи Хвильового. Наприклад, смерть героїв «Легенди» та «Солонського Яру». Після своєї боротьби із ворогами, обох жорстоко вбивають. Стеньку-юнака через її рядянську революційну роботу і хитрість вбивають вороги. Савко також помирає через його відданість посаді і завданні, поставленому перед ним. Жителі сусіднього села вбивають його, адже він був надто щирим комуністом. Стенька стає повстанцем. Вона прикидається хлопцем та очолює групу червоних повстанців. Люди йдуть за нею: *«тільки **краяни радіють** (де верби на ставок похилилися), тільки **чабани й байстюки радіють**»* [38, 279], однак її боротьба закінчується програшем. Вороги беруть її в полон та хочуть катувати і вбити: *«І сказав юнак: — Одпустіть моїх товаришів, і я сам знайду собі найлютішу смерть. Найлютішу смерть? Гей, гей, цього панам і треба»* [38, 283]. Стенька розумна, тож хитрістю викриває свою таємницю перед людьми *«І раптом розірвав юнак свій одяг повстанський, і побачили люди замість юнака буйного голу жінку — красуню, що погордо дивилася поперед себе»* [38, 284]. Хоч її і вбито фізично, але вона перемогла своєю відданістю ідеї *«...А **народ** уже гудів... (...) Приходять до могили люди й слухають, як шумить вітер над нею...»* [38, 284].

Інакшою є історія Савки із «Солонського Яру». Він також є віданим радянській ідеї. Але, на відміну від Стеньки, від представник влади, а не повстанець. Він повинен розібратися з жителями сусіднього селища, які є крадіями. Савку попереджають про небезпеку: *«Ти гляди, Савко, **п'ять** **предсідателів** ухекали, то... може, й тебе отправлять на той світ»* [38, 181].

Але Савка слухняно підкоряється наказу *«негайно виловити банду, що в Солонському Яру»* [38, 181]. Солонський Яр є протилежністю Млинкам. Одне село тихе, завжди в тіні, пахне молодими деревами. Інше ж яскраве, гамірне та сонячне. Млиники - законне радянське село. Солонський Яр - місце боротьби та непослуху *«Є Холодний Яр, а це - Солонський Яр... Атож»* [38, 180]. Однак правильний, законний голова громади програє ватазі з Солонського Яру. Смерть Савки не стала кінцем боротьби: *«— Хлопці! В кого гостріший ніж? Виймай! ...А потім двоє одійшли вбік, підійшли до хати й пустили два червоні півні»* [38, 188]. Пожежа, яка почалася після смерті Савка, зачепила обидва села. І в Солонському Яру і у Млинках люди прагнуть помсти, нових смертей і подальшої боротьби. Таке життя цих людей і на місця вже загиблих прийдуть нові, молоді, бо по селах *«гостро пахло дубовим молодняком»* [38, 188].

Сама смерть описана лише в кількох новелах, це «Баракі, що за містом», «Легенда», «Солонський Яр», «Синій листопад» та «Дорога й ластівка». Вона є наслідком боротьби героїв.

Однак мотив смерті також проявляється у мотиві самогубства. Нестелєєв М. у статті «Романтична візія суїцидальних мотивів у новелістиці Миколи Хвильового» досліджує кілька текстів, де присутній цей мотив. Зокрема, він акцентує увагу на історіях схожих до історії Шевченкової «Катерини». Дослідник називає дві такі новели: це «Арабески» (уривок із автобіографії) та «Життя». В обох випадках героїня завітніла від чоловіка, що від неї пішов. У новелі «Арабески» смерть матері названа, натомість у «Житті» Оксана ще не зробила вибір, тому не стала точно такою є як і Катерина [24, 23]. Нестелєєв також визначає суїцидальні мотиви у новелі «Легенда». Причиною для цього є палке бадання Стеньки-юнака зазначити найжорстокішої смерті. Цю новелу, через повтсанський дух порівняно із «Гайдамаками» Шевченка [24, 2].

Також ідеї самогубства можна побачити у новелах «Редактор Карк» та «Заулок».

У «Редакторі Карку» самогубство показано через образ браунінга. Цей револьвер кілька разів з'являється на столі та в столі персонажа: *«Започатковування мотиву смерті й поява браунінга як її (смерті) носія відбувається вже в першому рядку новели»* [3, 49]. Самогубство не відбувається, ця ідеї виринає, але пізніше ховається в стіл. Однак, якщо «У новелі “Редактор Карк” фізичної загибелі немає, але перед читачем розгортається процес сповзання свідомості людини в липке баговиння повсякденності. Воно означає смерть духовну» [21, 107].

Дієвищою є Мар'янка із «Заулку». Після участі у революції вона не може знайти свого місця, знову рветься у вир події. У своєму листі давньому другу вона пише, що *«найкраще слово на землі: — "че-ка". Пам'ятаєш? (...) Тоді не було порожнечі... А зараз у мені осінь»* [38, 287]. Щоб остаточно наважитися на самогубство вона закриває собі усі шляхи до життя: *«щоб не було повороту, сьогодні вночі віддалась сифілітикові. Це найкращий спосіб проявити силу своєї волі. Правда? Вже не буде вагань. Так роблять чекісти минулого...»* [38, 287]. Але фінал в новелі відкритий, тож дізнатися, чи справді Мар'яна вчинила самогубство ми не можемо.

Іншою є смерть у новелі «Синій листопад». Вадим не бореться ні з ким, не планує свої смерті. Він помирає від хвороби. Знову боротьба описана червоними, багряними кольорами. Тепер це боротьба Вадима із смертю: *«Вся сорочка в напівтемній кімнаті оддавала багрянцем»* [38, 218]. Він роздумує про свої ідеали. Сучасний йому світ зовсім не такий, яким Вадим хоче його бачити, тому *«Я дивлюсь на нашу сучасність з XXV віку, коли наша сучасність сива. Тому-то я в неї й надто закоханий. Ти он не чуєш, а я чую, як по нашій республіці ходить комуна. Урочисто переходить вона з оселі в оселю, і тільки сліпі цього не бачать. А нащадки запишуть, я вірю. І що наші трагедії в цій величній симфонії в майбутнє?!»* [38, 208]. Сучасний світ глухий для Вадима, він не підходить йому, він надто простий, надто людський. Тож віра в цей світ, в ці ідеї помирає разом із самим Вадимом. Його смерть є і смертю ідеї про ідеальну

комуну, яку разом із Вадимом плекає і Марія. Це і смерть революції, адже сам герой помирає в річницю її святкування. *«Це — останні цвяхи: завтра свято»* [38, 219].

Окремо слід виділити смерть у новелі «Елегія». Вона є ненасильницьким наслідком боротьби, старий газетяр навіть не є членом партії і ніяк не долучений до революції. У новелі смерть є спокійним відходом від життя у старості. Вона є надзвичайно природною, як і в «Солонському Яру» чи «Шляхетному гнізді» смерть у «Елегії» дає відчуття безперервності, циклічності життя. Адже, хоч газетяр і помирає, однак читач розуміє, що життя далі триває. Ще більше це показує пора, коли персонаж помирає. Він відходить весною, коли уся природа навпаки прокидається, народжується та росте. Його останній подих стає першим подихом нового дня: *«І, коли у дзвінкій степовій тиші задзвенів перший жайворонок, старий газетяр глибоко, на всі старечі легені зідхнув і вмер»* [38, 297]. Але газетяр надто старий, у нього вже немає сил для нової весни, нового року життя. Тож він відходить, залишаючи місце для інших, молодших: *«...Але біля дуба зацвів уже молодий запах юного невідомого дня»* [38, 297].

Отже, у новелах Хвильового часто виступає мотив смерті. Образно смерть показана у природі через прихід осені (це початок помирання): *«Вогкий день, і на деревах жовті сльози, а біля дерев танок умирання — листя»* [38, 137], *«Робота довга, вічна, до самої смерти — як коні, як воли, як завжди осінь»* [38, 202] та зими (повна смерть, завмерлість природи): *«У грудні згнила зима, і тихий степовий городок знітився в облозі мовчазних нерухомих хмар»* [38, 291], *«Хуртовина, морози, станції з заметеними дзвонами, зрідка туга на дріт»* [38, 160]. Якщо осінь це час помирання, то зима - час, коли смерть уже сталася. Взимку не залишається нічого живого, тільки холод, мороз та білизна снігів.

Також часто смерть показана як помирання дня та сонця, або зникнення сонця вдень за хмарами: *«Сонце давно вже гримало над лісом, але тут його не було. Тут ніколи не було сонця й завжди стояла тінь»* [38, 183], *«Проходили*

розпатлані хмари і погасили сонце» [38, 298], *«На заході жевріло (конало) небо»* [38, 187], *«І виблискували ворожі багнети, а за майданом умирало сонце»* [38, 283]. Такі образи виникають у багатьох новелах і не завжди супроводжуються реальною смертю персонажів. Частіше це помирання ідей та переконань героїв, попередження про небезпеку (смертельну) чи раптову зміну в житті героїв.

Ще один “смертельний” образ це дим та вогонь, що все огротає, пожирає та знищує. *«...А потім двоє одійшли вбік, підійшли до хати й пустили два червоні півні»* [38, 188]. Червоні півні тут це і кров, яку пустили Савку і пожежа, яку повстанці почали, щоб знищити все село. *«З далеких курганів республіки на лоні сизої безвісти палахтіли заграви, а потім небо тануло і по вулицях проходив сторожкий, запашний шум»* [38, 194], *«Дим... Подумав, що над Україною завжди був дим, і вся вона задимилась у повстаннях, задимилась у муках, огонь ішов десь у землю, тільки на Дінці спокійно думали й упирались у небо димарі»* [38, 139]. Дим, вогонь, який спалахує по всій країні це те що її вбиває. Вбиває усе старе, непідходяще для нової епохи і нових людей. І на цих пожарищах виринають нові борці, нові особистості, що можуть і хочуть дорівнятися до ідеалів революції. Отже, вогонь - це символ не лише смерті, але й переродження.

Смерть також вводиться у новели за допомогою запахів (трупний дух у «Бараках, що за містом», запах сосни, що асоціюється із прикрашеними трунами на похоронах у «Синьому листопаді»).

Трупний дух, який постійно виникає у новелі «Бараки, що за містом», пояснюється їхньою роботою у госталі, постійним копанням могил. Ще цей запах, як передбачення їхнього майбутнього - Мазій та Юхим самі скоро помруть. Навіть знаходить їх після злочину собака - він винюхує їх. [3, 57]. Також трупний дух можна трактувати як запах, що належить самому Мазію. Людина,

яка хоче жорстоко вбити іншу - має гнилу, мертву душу, що розкладається і смердить.

До звуків, що належать смерті можна віднести останні віддихи, які зображені у «Синьому листопаді»: *«Ловив ротом повітря, видно було, що хоче щось сказати — і не може»* [38, 218], «Елегії»: *«старий газетяр глибоко, на всі старечі легені зідхнув і вмер»* [38, 297] та «Дорозі й ластівці». В останній новелі ці образи виринають особливо часто, адже персонаж тут проходить цілу боротьбу зі смертю: *«Сиділа. Важко дихала»* [38, 299], *«зідхаючи востаннє (вона розбилась на смерть)»* [38, 300].

Часто зустрічаються образи глухості (глухе гупання цвяхів у «Синьому листопаді» глухість у «Коті в чоботях»). «Маємо тут ту ж саму “глухість”, що з’являється в “Коті в чоботях”, новелі “На глухім шляху” і, як побачимо, “Заулку”» [3, 44]. Глухість є протиставленням до дзвінких звуків, що видають птахи, шуму людей - образів життя. Натомість глухі звуки - забивання цвяхів, гудіння вітру в деревах, чавкання болота під ногами асоціюються із смертю, як із чимось порожнім, глухим і мертвим: *«Отже, про глухе слово: Гапка — глухо, ми її не Гапка, а товариш Жучок. Це так, а то — глухо»* [38, 154], *“У стіну глухо входили цвяхи»* [38, 206], *«...А сосни гудуть-гудуть... — Чого так сосни гудуть? — Хуртовина. Вітри»* [38, 179], *«А постать її прибила чвиря. Знаєте — чвиря на глухім шляху»* [38, 175].

Однак і певні дзвінки звуки можуть мати асоціації із смертю, це насамперед похоронний дзвін. Як дзвін він має бути яскравим та шумним, звуком життя. Однак у таких випадках він звучить приглушено, протяжно та глухо *«На башті вдарив дзвін — глухо й вогко»* [38, 284], *«Похоронні дзвони заповнювали річку — голу, сиротливу, осінню, заповнювали її глибіню»* [38, 128].

Розділ III

Художні образи

3.1 Кольорові образи

Різні кольори викликають у людей різні емоції. Наприклад теплі жовто-червоні кольори збуджують мозок, спонукають людину до хвилювання, активності. Сині та сірі відтінки, навпаки, діють заспокійливо. Цими знаннями часто користуються маркетологи. Наприклад, новинні сайти чи об'єднання, а також проєкти, які прагнуть швидкого реагування часто використовують червоний колір у своїх логотипах (ТСН, Нова пошта, Youtube, Pinterest). А проєкти, що спеціалізуються на комунікації використовують ті кольори, що заспокійливо впливають на людину, збуджують бажання спілкуватися та довше провести час. Так на людей впливає синій колір (Twitter, Facebook, Telegram). Схожа система працює і в правилах дорожнього руху. Попереджувальні та заборонні знаки переважно червоного кольору, це привертає увагу водіїв та змушує бути уважними. Натомість наказувальні, інформаційно-вказівні та знаки сервісу синього кольору, бо їхнє основне завдання повідомити водіїв про певну інформацію чи перешкоду на дорозі. Однак, окрім цих загальних вражень, для окремих осіб чи ситуацій різні кольори можуть мати власне смислове та емоційне навантаження.

Використання різних кольорів у літературних текстах допомагають поширити образи, зробити їх глибшими та реальнішими. Особливо важливим таке оречевлення є для дитячих творів, які повинні розвивати дитячу уяву і мистення, але бути достатньо хрохумілими та простими для сприйняття. Виокристаня кольорів у творах для дітей досліджує Козяк А. Із її статті можна зробити висновки, що «здебільшого кольорова палітра творів для молодшого читача витримана в хроматичному спектрі; у ній переважають базові відтінки: червоний, жовтий, зелений, синій, що здебільшого демонструють яскравість,

соковитість барв» [12, 54]. Зазвичай означення кольором вживають для конкретних матеріальних понять, яким в уяві легко налати певний колір.

Цікавими є історії вживання різних кольорів у літературі. Дослідження синього кольору робить Кутовий Антон у статті «Символіка синього кольору: від романтиків до символізму». Він пояснює, що у середньовіччі це був колір багатіїв, ознакою належності до аристократії. Зокрема, поняття «голуба кров» вказувало, що людина зі знаті. У добу романтизму у Німеччині голубий колір став важливим, особливим образом. Як приклад можна назвати образ блакитної троянди у Новалиса. Пізніше, особливе ставлення до синього кольору виказували французькі символисти, наприклад Стефан Малларме із образом лазурі. Таким чином, можна зрозуміти, як синій колір відображався у різних літературних епохах [16, 18-20].

Микола Хвильовий часто змальовував у своїх новелах різні кольорові гами. Завдяки різним кольором він вводив і надавав своїм сюжетам необхідні йому емоційні переживання. Дослідження кольорів, звуків та запахів, які Микола Хвильовий використовував у своїх текстах зробила Яструбецька Г. у статті «Імпресіоністичний експресіонізм» прози Миколи Хвильового» [43]. Вона зазначає, що «запахам, звукам і кольорам Микола Хвильовий відводив дуже важливу роль у своїх творах, що узгоджується зімпресіоністичною естетичною доктриною щодо створення образу світу. Через одну лише новелу «Я (Романтика)» проходить щонайменше вісім звукових лейтмотивів: 1) томління природи в передгроззі; 2) печальна тривожна мелодія військового телефону; 3) «Тривожно дзвенить мідь. То б'є годинник» (варто принагідно зауважити, що «мідні» звуки і «мідна» барва у прозі Миколи Хвильового – наскрізні, і це викликає біблійні асоціації та переводить імпресії в експресіоністичний вимір); 4) переливи «хрустальних росинок» в очах матері; 5) «грохот хриплого реготу» доктора Тагабата і вірного вартового революції з дегенеративною будовою черепа; 6) «в городі тиша й мовчазний передзвін серць»; 7) глуха канонада; 8) гнітюча мовчазність» [43, 293]. Однак, на відміну від більшості дослідників вона

пропонує ці особливості творчості Миколи Хвильового відносити не до іспресіоністичних, а до експресіоністських рис.

Якщо слід визначити найживаніший колір у творчості Миколи Хвильового, то варто назвати синій. Саме ним названа збірка новел «**Сині** етюди». Також синій колір має одна з новел – «**Синій** листопад». Юрій Безхутрий пояснює, що «Листопад, таким чином, асоціативно поєднується з революцією, означену улюбленим епітетом Хвильового “синя”. У новелі ще багато разів виникає ця характеристика кольором, але стосовно обмеженого кола понять: “синій листопад”, “синя поезія” (що в контексті новели означає ту ж революцію) і “синя ніч”. Щодо символіки синього кольору (сум, смуток, печаль, сумнів), то у Хвильового вона достатньо очевидна й може бути потрактована як вираз емоційного ставлення і до конкретної сюжетної ситуації, і, через асоціації, до оцінки революції як такої. Водночас синій колір це й колір небес, він символізує релігійність, “надземну” істину тощо» [3, 43].

Синіми у Хвильового є і матеріальні речі: «*І знову, як крізь сон, солодкі ночі й зорі в **синім мареві***» [38, 127], «*І дивився Карк на небо: там голуба безодня, там кінчається життя, а **степи** України теж **голубі** — асоціація з небом*» [38, 138], «***Жевріло блакиттю***» [38, 137], «*як неньчина рука з **синьою жилкою***» [38, 155], «*Стояли **блакитні далекі простори***» [38, 177], «*Над селом місяць, над селом **голубі голуби***» [38, 205], «*...Із сходу надходить **синя гроза***» [38, 225], «*Над станицею мовчали недосяжні **голубі верхів'я***» [38, 210], «*Прокинулась ріка, подумала світанком та й розлилась — широко-широко на великі **блакитні гони***» [38, 129], «*За моїм вікном **грає голубе небо***» [38, 305], «*Так уклонись же цьому **хрустально-голубому небу**, що зробило бурю в твоїй душі і хоч на мить вивело на загублені доріжки твоєї юности*» [38, 231] і абстрактні поняття: «*в моїй душі **васильковий сум***» [38, 155], «*Наталка **дивиться синьо**, так буває не часто, так дивляться не всі*» [38, 168], «*Будемо слухати солоні вітри, коли мовчазно йде на схід **синій листопад***» [38, 206], «***Не голубіють дні***» [38, 241], «*Ну, а від заводських воріт сунувся натовп **голубих людей***» [38, 249], «*Один крок — і **ми в голубій країні**, не буде кроку — знову безодня, темна, слизька, як*

жаба...» [38, 280], «Акації розцвітали, коли в тихім степовім городку потоки мріяли про голубі пісні, про голубу журу і схвильовано бігли до срібних вод забутої ріки Лівобережжя...» [38, 293].

Синій колір має різні відтінки: від темного, майже чорного синього до ніжно-блакитного. Залежно від відтінку змінюється і конотація його використання. Блакитний колір зазвичай виринає коли йдеться про щось мрійливе, добре і тепле. Темно-синій колір виражає щось войовниче, революційне грізне та швидше. Однак темно-синя ніч також окрім тяжких дум може описувати щось мрійливе та бажане, як приємний сон.

Синій колір часто вживається на позначення:

Неба: «Жевріло **блакиттю**» [38, 137], «грає **голубе** небо» [38, 305], «**хрустально-голубому** небу» [38, 231];

Гір: «**голубі** верхів'я» [38, 210];

Погляду: «дивиться **синьо**» [38, 168];

Ночі: «солодкі ночі й зорі в **синім мареві**» [38, 127], «Йшла **синя ніч**» [38, 138];

Інші кольори, що часто зображені у новелах це:

червоний колір - колір крові, а через це боротьби: «**червільковий з кольором "хакі"**» [38, 156], «Тоді обрій цвів **гарячими маками**» [38, 177], «**багряний диск холодного сонця**» [38, 179], «**два червоні півні**» [38, 129], «**молодик червоний**» [38, 278]. Цікаво, що для опису червоного кольору крові та революції Хвильвой використує зменшувально-пестливу форму. Таким чином він присеншує жорстокість та серйозність цієї революційної боротьби.

зелений колір - колір молодості і нового життя, найчастіше ним позначають природу: ліси та поля: «На заході сонце в **зелених усмішках**: за міськими левадами **вже зеленіло**» [38, 137], «**Зазеленіли міські садки**» [38, 147], «**"хакі"** — це ж **зелений**, а вся революція стукає, дзвенить, плужить, утрамбовує по ярках, по бур'янах, біля шахти — де колір **"хакі"**» [38, 155-156], «**усе ховалося в зеленій тиші**» [38, 183], «**Зашуміло в зелених гаях**» [38, 129];

білий колір - колір, завмирання, зими, смерті: «Довго *білі* широкі *поля*» [38, 158], «*Білий вітер*» [38, 179], «*сурми біліють. Іде день і біла музика дня*» [38, 222]. Але також білий це колір краси і невинності: «брала його *біленьку руку* й гладила нею свій *живіт*» [38, 129], «а за ним молочна стежка співає *білих*, а може, й червінкових *пісень*» [38, 126];

жовтий колір - колір розчарування та помирання, він описує осінь: «Вийдеш за ворота — *жовтява безпорядність* ланів» [38, 169], «*Мабуть, скоро зажовтіє листя*» [38, 297];

сірий колір – «*Сіріло, й дощу не було*» [38, 129], «*небо стояло в сірій сорочці будня*» [38, 129], «*дні йшли сірі, сірі*» [38, 136], «*було сіро, як у 1905 чи в 1906 році*» [38, 140], «*А у вікно заглядав клптик сірого неба*» [38, 265], «*сіре туманне море*» [38, 313], «*Ішла глибока сіра осінь по сірих заулках республіки*» [38, 291], «*Я забуваю сіреньке життя сіреньких болів і турбот і пізнаю інший солодкий світ*» [38, 232]. Сірим зазвичай описані дні чи час, який проминає. Сірий – це колір байдужості та невиразності, нудьги.

золотий колір – «*Ставок думав золоту пісню*» [38, 135], «*Проливається на небо золото золотого шлаку*» [38, 167], «*Іноді сонце заверещить золотом*» [38, 220].

срібний колір – «*В лісі було тихо, між дерев ходив місяць і крапав срібне масло в гущавину*» [38, 133], «*Іще була легенька й срібляста тривога*» [38, 287].

Золотий та срібний зазвичай описують щось дуже красиве, майже казкове. Вони з'являються ввечері чи вночі як частина сну чи мрії.

Також як окремий колір слід виділити поняття **темний**: «*Що за світла ніч, а на душі темно*» [38, 139], «*Виходило світло, виходило темно*» [38, 145], «*...Було зоряно, а потім стало темно*» [38, 165], «*Уночі над заводом темно й недосяжно думає небо*» [38, 167], «*Темний вітер, сіверко*» [38, 179], «*Тиха осіння ніч, коли темно, як сажка*» [38, 240], «*Була тоді темна ніч, як далеке-далеке минуле!*» [38, 282], «*Зірвало її, і помчалась вона на темну просторінь*» [38, 299], «*Тільки ніч сміялась тихо, темно і лукаво*» [38, 299]. Чорний колір майже не вживається в новелах Хвильового, але часто використано слово

“темно”. Темим може позначатися і приємні персонажу моменти і щось погане і страшне, як контраст до чогось світлого чи яскравого.

3.2 Образи станів природи

Микола Хвильовий дуже майстерно описує стани природи, зокрема різні погодні зміни та явища. Часто такий опис є рушієм сюжету, відображенням почуттів героїв та їхніх думок чи дій. Погодне явище, яке описується найчастіше це дощ. Він буває шквальним, легеньким, грозовим, синім, ясним, блакитним, холодним та прозорим. Зазвичай дощ пояснює якусь раптову зміну, неочікуваний поворот сюжету чи погіршення ситуації. Дощ - це падіння води з неба. Вода - образ очищення, оновлення, тож таке значення теж притаманне новелам Хвильового. «*"Березіль" давав ілюзію екзотичної зливи. А сьогодні над Харковом зупинились табуни південних хмар і йде справжній тропічний дощ — густий, запашний і надзвичайно теплий*» [38, 120], «*Потім пішли дощі і зелена зажурилась*» [38, 128], «*Набігає хмара літня, пахне дощем. Кричать галки, над деревами літаючи — перед громовицею...*» [38, 132], «*Потім знову дощі*» [38, 146], «*На північ ішли води — дощ*» [38, 137], «*..Побігла мжичка. Мжичило, мжичило, і чогось було сумно тоді*» [38, 165], «*...Із сходу надходить синя гроза*» [38, 225], «*Замжичило дрібно й холодно*» [38, 242], «*Розсипається небесний дріб по даху і співають ринви одноманітну пісню в переливах легкого дзвону*» [38, 240], «*...Ішла повинь... Летіла буря...*» [38, 277], «*...А потім зашумів дощ*» [38, 299], «*Над міськими болотами шкульгали дощі — холодні й нудні*» [38, 285], «*Ідуть дощі, бредуть похилі отари хмар*» [38, 287].

Інше помітне природне явище – сонячна, ясна погода чи схожа на неї місячна ніч. Зрозуміло, що вона уособлює хороші думки, радість та щасливі моменти життя героїв. Часто сонячна погода є не в реальному для героїв часі, а належить їхнім спогадам про минуле чи мріям про майбутнє. Образи сонячного дня не часто можна зустріти у новелах Хвильового, зоряна ніч, натомість,

з'являється частіше. *«Блимали червневі зоряниці — це зорі»* [38, 172], *«...Було зоряно, а потім стало темно — пройшли хмари»* [38, 165], *«...Уранці підвівся багрянний диск холодного сонця»* [38, 179], *«Сонце давно вже гримало над лісом»* [38, 183], *«Уночі розсипаються зорі і зникають у Папуцячій лісі»* [38, 201], *«Ходить дедушка по кварталах, сторожує дедушка, а сонце ллється на його патріяршу голову, і сміється сонце»* [38, 202], *«Дрижали зорі й сполохано перебігали до небокраю, до гірського масиву»* [38, 210], *«Над монастирем сонце»* [38, 222], *«Іноді сонце заверещить золотом, тоді на мозок спадає гаптований серпанок»* [38, 220], *«Підводилось сонце. Пахло сонцем, пахло життям»* [38, 300], *«потоки ласкавого сонця заливають усі кімнати моєї установи»* [38, 305].

Інше погодні явище – снігопад. Окрім просто снігу сюди також можна віднести мороз та зимові хуртовини. Це явище не найчастотніше, однак теж помітне у новелах. Сніг завдяки білій семантиці та приналежності до зими пояснюється своєрідною смертю, адже зима – час помирання природи. Також сніг прирівнюється до холода, чогось поганого. Сніг є протилежністю сонячної погоди. *«І тихо в мовчанці стоять снігові станції»* [38, 157], *«Хуртовина, морози, станції з заметеними дзвонами, зрідка туга на дріт»* [38, 160], *«Мороз коле скло, мережить скло»* [38, 175], *«А вранці в садках шуміла діамантова наморозь»* [38, 178], *«Білий вітер. Замело доріжки, вовчі стежки, заячі сліди. Повстали замети, набії. За сараєм іржала, вила і рожала замети ніч»* [38, 179], *«Прийшла зима. ...Мороз бадьорий, мов молода кропива, кріпкий, як спирт. ...Уночі пішов перший сніг — посивіли вулиці»* [38, 230], *«Дерева нашорошили на сонце, а на покрівлі будки сиротливо виглядав сніг»* [38, 271], *«...А в вікно знову бились сніжинки. Сніжинки...»* [38, 272], *«Цілий день шаленіє хуртовина, і ростуть на дорозі замети. Іде грудень»* [38, 304], *«Передають: за містом випав вогкий сніг і запорошило дороги»* [38, 289].

Інше погодні явище - туман зустрічається рідно у новелах. *«І знову куріли сіновали»* [38, 127], *«Дим... Подумав, що над Україною завжди був дим, і вся*

вона *задимилась* у повстаннях, *задимилась* у муках» [38, 139], «Далекий обрій *димиться*» [38, 179], «Заводський паркан перстеніє мармурове: сіверко, *димно*, *похмуро*» [38, 169], «Іноді *верхів'я бігли в тумани*» [38, 208]. Як і справжнє погодне явище туман має значення незрозумілості, прихованості та радше чогось поганого, ніж хорошого.

Інше явище - пожежа у новелах опичана зазвичай здалеку. Попри можливе природне начало, у новелах пожежа зазвичай є скоєна людськими руками, а не природою: «*огонь ішов* десь у землю, тільки на Дінці спокійно думали й утирались у небо димарі. І був *огонь*, і теж — велика велетенська сила, фатальна, тільки від варязьких гостей вона не йшла» [38, 139], «Десь *горіли бур'яни під огнем польового повітря*. Поле *горіло бур'янами*» [38, 187]. «...А глибокої ночі *із злизаного пожаром краю* посунулись натовпи людей до голохвастівців. ...Тієї ж ночі величезна *заграва пожежі* стояла над Солонським Яром. І знову на далеких гонах *горіли огнем сухого повітря* запашні бур'яни» [38, 188].

Часто у новелах присутній вітер — «*вітер стиха лоскоче* мою скроню» [38, 155], «*Темний вітер*, сіверко. *Білий вітер*» [38, 179], «*Свіжий вітрець* дмухає на дєдушчине сиве волосся. (...) *Ходить по соснах ранковий вітер*, вибігає із сосен *ранковий вітер* і летить на поле до гречки» [38, 205], «З моря *джигітували солоні вітри*» [38, 206], «Але в цей день *дмухав з півночі гострий вітер*» [35, 271], «Раптом *повіяв вітер*» [38, 299], «...А за вікном *носився вітер*, скиглили дерева, тривожно кричали гудки» [38, 299], «...А сьогодні *вітри насідають із півночі*» [38, 304], «*Міцнішає вітер. Вітер із моря*» [38, 316], «*Вітер вдирався в сіни*» [38, 288], «...З півночі *летів сіверковий вітер*» [38, 289].

Осінь у Хвильового буває різною. Це може бути золота, тепла і сонячна пора. У такі осені відбувається найкращі події в житті персонажів, усе добре. Таких осеней менше, зазвичай вони виринають із спогадів, а не реального життя. Інша осінь — мокра, дощова, і холодна. Вона навіває тугу, розпач і сум. Часто

вона є відзеркаленням важких дум персонажів. *«Стояв вересень. Стояли блакитні далекі простори. Тоді обрій цвів гарячими маками, і облітали пелюстки, і обгортали мозок»* [38, 177]. *«Тиха осіння ніч, коли темно, як сажка, а десь запізнився невідомий птах вилетіти на південь»* [38, 240], *«...А прийшов він восени, коли було прозоро, коли за кварталами пахли гречки...»* [38, 292], *«Ішла глибока сіра осінь по сірих заулках республіки»* [38, 291], *«З сіверних левад бреде осінь»* [38, 284], *«Ішла жура осінньої чвирі»* [38, 285].

Весна - швидка, гучна, мокра і сира: *«А над містом мчить, як революція, молода весна»* [38, 223], *«Ніч. Весна. Гримить повінь. І тікають мутні води в невідому даль»* [38, 302], *«Але більш за все мені подобаються ті весняні дні, (...) За моїм вікном грає голубе небо»* [38, 305], *«...Уранці прийшла весна»* [38, 307], *«І тоді було як мигдальні потоки під ударом весняного весла»* [38, 292], *«коли весняні вечорові сутінки пливли над Зеленим Озером»* [38, 296], *«Небо співало блакитну весняну пісню»* [38, 190].

Зима та літо не часто зображені в новелах. Зима переважно холодна і німа: *«І тихо в мовчанці стоять снігові станції»* [38, 157]. Літо дуже жарке, парке та вогке *«У липні ночі були душні»* [38, 127]

Висновки

Отже, у роботі було зроблено спробу визначити та класифікувати мотиви і образи у новелах Миколи Хвильового 1921-1923 років. При аналізі новел особлива увага зверталась на погодні образи, описи природи, використанні кольорів.

Було вибрано та проаналізовано мотив боротьби та мотив смерті. Вони є пов'язаними, оскільки мотив смерті логічно продовжує мотив боротьби, однак іноді вони присутні у новелах окремо один від одного.

Мотив боротьби найяскравіше виражається у фізичному протистоянні двох ворогуючих сторін. Такі сюжети є у новелах “Легенда”, “Бараки, що за містом”, “Життя”, “Кіт у чоботях”. Зазвичай це боротьба революційних, радянських персонажів із іншими. Часто, але не завжди, ця боротьба є основною сюжетною лінією новели.

Підкреслюють мотив боротьби погодні образи, зокрема образ бурі, дощу, грому (він часто з'являється, коли дві ворогуючі сторони починають свій бій). Серед кольорових образів у мотиві боротьби часто фігурує червоний колір, як колір крові та колір радянської влади. Саме його, а також зелений колір Микола Хвильовий сам визначає, як колір революції у новелі «Кіт у чоботях».

Мотив смерті іноді продовжує мотив боротьби як наслідок, наприклад у новелах “Легенда” чи “Солонський Яр”. У цих новелах смерть настає головних персонажів, які є носіями прорадянські позиції (повстанець дівчина Стенька-юнак та голова села Савка). Смерть як наслідок боротьби показано і в новелі “Дорога й ластівка”. Тільки у цій новелі сторонами, що борються є ластівка та її хвилювання. Їх можна назвати образами життя проти смерті.

Також мотив смерті виявляється у сюжеті кількох новел як самогубство. Про це бажання персонажі заявляють особисто, або автор натякає завдяки

образам зброї. Самогубство не вчиняється у досліджуваних новел, а є лише висвітленням лумок та прагнень персонажів.

Описана у новелах і спокійна смерть. Вона приходить до персонажа новели “Елегія”. Через свій вік він відходить від життя в той момент, коли всі інші починають активно рости і прокидатися - весною. Про спокійну смерть йдеться і у новелі “Шляхетне гніздо”. Персонаж у ній не помирає, але є похилого віку і розуміє, що його життя скоро закінчиться.

Також смерть присутня у новелі “Синій листопад”. Вадим є частиною революції, він твердо вірить у її ідеали, але помирає не в наслідок боротьби з ідейними опонентами, а через хворобу. Однак його смерть теж можна трактувати як боротьбу, але ця боротьба більше схожа на боротьбу ластівки із новели “Дорога й ластівка”. Обоє, Вадим та ластівка борються із самою смертю, їхнім противником є хтось, кого подолати неможливо. Проте обидва пероснажі до останнього ведуть свою боротьбу.

Згадано смерть у новелах “На глухім шляху”, “Кіт у чоботях”, «Арабески». У них смерть це лише побіжна згадка, вона не сталась із персонажами нещодавно, майже не тривожить їхні життя. Для них смерть це щось, що відбулося давно і залишило спогад, яким можна поділитися.

Досить часто смерть показана не як щось страшне і люте, а радше як гармонійна частина життєвого циклу. Таке враження зазвичай дають останні речення новел, у яких уже після смерть персонажів йдеться про народження, відновлення та зміцнення нового життя, що стане на зміну щойно втраченому. Зазвичай вони повторюються протягом цілого тексту, але після смерть персонажів набувають більшої вагомості.

Серед погодніх образів, які супроводжують смерть можна назвати образи осені та зими. Осінь більше підходить для самого моменту вмирання, адже природа восени помирає. Натомість зима більше асоціюється з самою смертю,

бо взимку у природі майже немає нічого живого. Відповідно погодний образ, що найільтше підходить смерті - це білий сніг. Але також смерть можна асоціювати із образом вогню, як тим що знищує та вбиває все на своєму шляху.

Цікаво зауважити, що в деяких новелах смерть настає, не в найкращі для неї моменти. Наприклад у «Елегії», старий газетяр помирає весною, в пору, коли все оживає, натомість восени він згадує та переживає свої найкращі дні. Це пояснюється тим, що він, як частина життєвого уиклу залишає цей світ та дає місце новому, молодому життю. Також здається, що в неправильний час помирає Ластівка із «Дороги й ластівки». Усю ніч вона веде свою боротьбу, а помирає перед самим світанком. Ніч – час темряви, страхів та всього потаємного іжеально підходить для смерті, натомість ранок, коли встає сонце та народжується новий день більше підійшов би для перемоги життя.

Було визначено, що найпоширенішим кольором у новелах є синій. Синій колір має найбільшу різноманітність відтінків: васильковий, блакитний, небесний, волошковий, фіалковий, темно-синій, ясно-синій. Ці та інші відтінки синього вживаються на позначення неба, ночі, далеких гір, мрій та образів майбутнього.

Яскраво помітним у новелах є червоний колір, хача найчастіше його вжито у новелах під назвою червіньковий. Цей колір асоціюється із кров'ю та революцією. Цікаво зауважити, що на позначення таких страшних понять вжито пестливу назву кольору. Завдяки цьому сам образ революції пом'якшується. Оскільки революція та кров часто супроводжується боротьбою, то і червоний колір уособлює саму боротьбу. Ним описано революцію, сутички, войовничі думки і бротьбу загалом.

Зелений колір часто вживається у новелах, але не має різноманіття відтінків. Зазвичай вжито саме слово «зелений». Цим кольором позначають

природу, зокрема ліси та поля. Він уособлює образ життя та розвитку і вживається у описах природи навесні.

Білий колір переважно вживається на позначення снігу та зими, іноді його використано певних ідеальних, незаплямованих образів: руки коханого, мрії-пісні.

Кілька разів у новелах вживається жовтий колір. Він використаний у описах осінніх дерев і несе в собі значення журби і туги.

Часто можна побачити сірий колір. Ним позначено щось буденне та невиразне, часто за допомогою нього передано протяжність та одноманітність часу: днів та років.

Іноді, для прикрашання предметів для їхнього опису вжито кольори золотий та срібний. Вони надають новелах чарівності та казковості.

Часто як позначення кольору вживається слово темно. Ним найчастіше описано ніч. Це поняття важко співіднести із якимост іншим кольором та надати йому певного емоційного забравлення, однак він використовується як колір у більшості ситуацій.

Погодні образи у новелах доволі різноманітні. Найбільше є описів дощу. Він буває як і грозою, так і мжичкою, може бути раптовим та швидким, чи повільним та довгим. Дощ також супроводжується описами хмарного неба та громовиці.

Часто описано сніг та зимові хуртовини, однак вони переважно вводяться у новели уже наявним на земні снігом.

Багато в новелах є описів вітру. Він може бути частиною чи початком дощу або хуртовини, але також часто вводиться окремо.

Ясне сонце, приємна погода нечасто з'являються у новелах. Зазвичай вони аую є частиною приємних спогадів пероснажів, або зображається для контрасту, що за кільки миттєвостей сонячна погода змінилась хмарами та дощем. Схожа ситуація постає з зоряним небом.

У новелах описані усі пори року. Але Микола Хвильовий виокристовує їх не рівномірно. Зима та літо зображені рідко. Зима зазвичай позначена білим снігом на землі, зрідка хуртовинами та польотом сніжинок. Літо частіше буває названим, ніж описаним. Притаманні йому образи це спека та волога.

Осінь та весна дуже яскраво описані пори року. Для весни використано образи танення снігу, росту трави та зелені. Також образ весни супроводжують грози та дощі, сильні вітри. Весна це час коли усе відброджується та оживає, саме образ весни притаманний початку боротьби.

Осінь у новелах буває різною. Перший вид осені - ностальгічна, яку персонажі згадують. Вона постає сухою, теплою, ясною. Вона приносить задоволення і зберігає спогади про найкращі часи життя персонажів. Інша осінь - сьогочасна осінь. Ця пора є мокрою, дощовою, холодною та сірою. Вона підсилює байдужість, загубленість та холодність персонажів. Зазвичай у таку осінь персонажі переживають душевні страждання та сумніви.

Список літератури

1. Агеєва В. Автор і герой у структурі новели Миколи Хвильового. *Слово і час*. 1993. №12. С. 16-21
2. Безхутрий Ю. Хвильовий: проблеми інтерпретації. Харків : Фоліо, 2003. 495 с.
3. Безхутрий Ю. Художній світ Миколи Хвильового. Харків : Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2005. 157 с.
4. Білецький О. В шуканнях нової повістярської форми. *Шляхи мистецтва*. 1923. ч. 1 (5). С. 59–63.
5. Бондаренко Ю. Феноменальна та рутинна історія у прозі Миколи Хвильового: зони конфліктів і небезпек. *Слово і Час*. 2009. №2 С. 74-81
6. Горнятко-Шумилович А. Категорія мовчання в новелі Миколи Хвильового «Я (Романтика)». *Studia ukrainica posnaniensia*, vol. V: 2017, pp. 237-247.
7. Гуцало О. Концепт кольору в оповіданні Володимира Винниченка «Чудний епізод». *The XVIII International Scientific and Practical Conference «Advancing in research, practice and education»*, May 10 – 13, 2022, Florence, Italy. С. 499-500
8. Дзюба І. Микола Хвильовий: «Азіатський ренесанс» і «Психологічна Європа». К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2005. 47 с.
9. Довгаль В. М. Хвильовий у науковій рецепції. *Філологічні студії : зб. наук. пр. студентів і магістрантів ф-ту філології та журналістики*. 2022. Вип. XVIII. С. 62-65
10. Должанська Ю. «Жінка революції» в новелах Миколи Хвильового «Кіт у чоботях» та «Синій листопад». *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Сер.: Літературознавство*. 2011. №1 (3). С. 73-79.
11. Драч І. Дорога Миколи Хвильового (передм.). Радянський письменник. 1989. С. 5-12.

- 12.Козяк А. Семантика кольору в українській сучасній дитячій літературі. *Prospects and achievements in applied and basic sciences*, 2021 p., с. 52-56.
- 13.Констанкевич І. Автоінтертекстуальні стратегії Миколи Хвильового. *Волинь філологічна: текст і контекст. Українська література як художній феномен*. 2015. С. 87-95
- 14.Коробкова Н. Алюзія як інтертекстуальний прийом («Кіт у чоботях»: етюд Миколи Хвильового та казка Шарля Перро). *Проблеми сучасного літературознавства*. 2012. №16. С. 348-357
- 15.Костюк Г. Микола Хвильовий. Життя. Доба. Творчість. Микола Хвильовий. Твори в п'ятьох томах. Нью-Йорк : Слово; Смолоскип, 1984. т. 1. С. 15–108.
- 16.Кутовий А. Б. Символіка синього кольору: від романтиків до символізму. *Problèmes et perspectives d'introduction de la recherche scientifique innovante* Volume 6. 29 novembre 2019. Bruxelles, Belgique. С. 17-21
- 17.Кушнірова Т.В. Мотив як літературознавча категорія: ознаки і типологія Збірник наукових праць / Т.В.Кушнірова // Вісник Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. Випуск 1 (34). – Полтава, 2004. – С.3-11
- 18.Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933: Поезія – проза – драма – есей. Київ : Смолоскип, 2004. 992 с.
- 19.Лавріненко Ю., 2002: Розстріляне відродження, Смолоскип, Київ
- 20.Лапушкіна Н., Журавльова В. «Розірваність» особистості як шлях до пошуку власного «Я» у прозі 20-х років ХХ століття. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер.: Філологічні науки*. 2015. №2. С. 137-141.
- 21.Ленська С. Елементи експресіоністичного стилю в малій прозі Миколи Хвильового. *Рідний край*. 2011. -№ 1. С. 106-8
- 22.Лесняк Ю. Нове моделювання часопростору у новелах Миколи Хвильового. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 9 Том. 2. С. 191-196

- 23.Мельников Р., Бондарєва Т. Структура художнього світу Миколи Хвильового: інтертекстуальний аспект. *Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди*. С. 2-212.
- 24.Мовчан Р. Микола Хвильовий: стилістична невправність чи гра словом? 2007, С. 135-138
- 25.Нестелєєв М. Романтична візія суїцидальних мотивів у новелістиці Миколи Хвильового. *Слово і Час*. 2010 • №10. С. 23-33.
- 26.Панова Р. Стилiстичнi фiгури експресивного синтаксису у творчостi Миколи Хвильового. Глухів, 2020. 146 с.
- 27.Піскунова О. Микола Хвильовий: «творчий хронотоп» як подія містичного дискурсу. *НАУКОВІ ЗАПИСКИ. Серія: Філологічні науки*. Випуск 148. С. 132-138
- 28.Пітерська О. Художній образ у сучасному науковому дискурсі *Філологічні науки*. No 3, 2020. С. 49-53
- 29.Плющ Л. Його таємниця, або “Прекрасна ложа” Хвильового. – К., 2006.
- 30.Полухович О. На маргінесах великої історії (тема безґрунтярства в текстах Миколи Хвильового). *Магістеріум. Літературознавчі студії*. 2012. №48. С. 46-52.
- 31.Сулима М. Фразеологія Миколи Хвильового. *Червоний шлях*. 1925. № 1-2. С. 263-290
- 32.Семергей Д. В. Образ «нової жінки» в новелістиці Миколи Хвильового. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Перспективні напрямки сучасної науки та освіти»*. Випуск 12. Ч. 4. С. 112-116
- 33.Тимченко А. Структура мотиву: до питання теоретичного осмислення *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. Випуск 17 ; [наук. ред. М.М. Сулима, відп. ред. Л.С. Бербенець]. К. : Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2010. С. 5–8.
- 34.Тимченко А. Структура мотиву: до питання теоретичного осмислення. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. Випуск 17. 2010. С. 5–8.

35. Удяк Г. Художній образ як центральний компонент структури літературного твору. *Філологічні науки. Літературознавство*. №19, 2014 . С. 147-152.
36. Узунколєва А. Сакральне як топос діалогу раннього та зрілого модернізму: Іван Франко та Микола Хвильовий. *Контакти. Рецепції. Паралелі*. С. 704-713.
37. Хвильовий М. Сині етюди. К.: Радянський письменник, 1989. 423 с.
38. Хвильовий М. Твори у 2 т. Том 1. Київ. 1990. 650 с.
39. Хоменко Г. Микола Хвильовий: у пошуках інтелектуального безсмертя // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. – Харків, 1994. – Т. 3.
40. Чхайло Л. Микола Хвильовий – блискучий майстер психологічної новелістики. *Літературно-мистецькі та історичні контексти формування національної державності в добу Української революції 1917-1921 рр. та їх педагогічна інтерпретація в сучасній освітній діяльності: матеріали обласної науково-практичної конференції з он-лайн трансляцією*. Суми, 2018. С. 245-249
41. Шерех Ю. Хвильовий без політики. Пороги і запоріжжя №5. 1964. С. 58-68.
42. Шкандрій М. Про стиль ранньої прози Миколи Хвильового // Хвильовий М. Твори : в 5 т. / М. Шкандрій ; [упоряд. і заг. ред. Г. Костюка]. – НьюЙорк-Балтімор-Торонто : Об'єднання Українських письменників «Слово» і Українське Вид-во «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1980. – Т. 2. – С. 7–32.
43. Яструбецька Г. Імпресіоністичний експресіонізм» прози Миколи Хвильового. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2014. Вип. 60. Ч. 1. С. 289–297